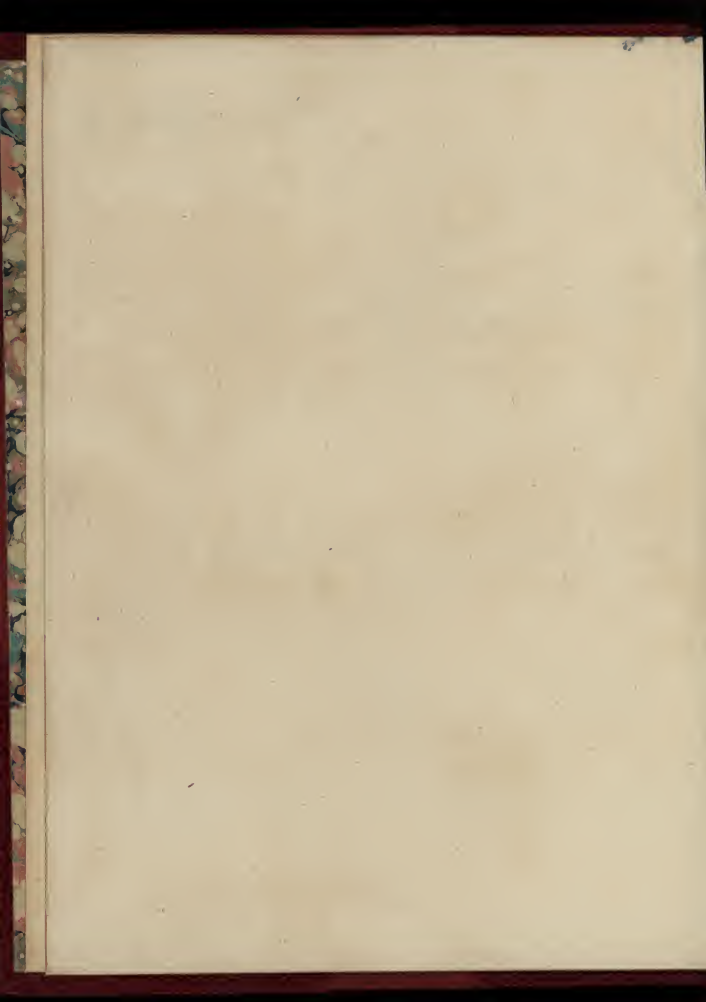

Ryckhof van Goens.
5

62

139.

171

33

Jabaense Reyse/

Gedaen van

B A T A V I A

Over

SAMARANGH

Na de Konincklijcke Hoofd-plaets
M A T A R A M,

Door de Heere N. N. in den Jare 1656.

Waer inne den wegh upt Samarangh na Mataram, mitsgaders de
Zeden / Gewoonten / en Regeringe van den SOUSOUHOUNAN,
Groot-machtigste Koninck van 't Epland Java, nauw-
keurigh worden beschreven.

TOT DORDRECHT,

Door Vincent Caimax, Boeck-berkooper by de Weers / in den Grooten
Bibel. Anno 1666.

THE [illegible] [illegible]

[illegible]

V. A. E. A.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

JAVAENSE REYSE,

Ofte

Beschrijvinge van den wegh uyt *Samarangh* na de Konincklijke Hooft-plaets *Mataram*, mitfgaders de Zeden, Gewoonten, ende Regeringe van den *Soufouhounan*, Groot-machtigste Koninck van 't Ey-landt *Java*.

DEn wegh van *Batavia's* reede na de *Samarangh* wert geoozdeelt ontrent 53. a 54. Duptsche mijlen / gelegen 7. mijlen van *Japare*, alwaer alle uptlanders / 't 3p Gesanten ofte particulere personen / na de *Mataram* tenderende ter Zee met hun Schepen ofte Daertupgen aenhomen / ende boozts te Lande derwaerts reysen.

Samarangh is een fraepe *Javaensche* Zee-stadt / doch onbenuert; Samarangh een Javaensche Zee-stadt. behoont met ontrent 20. a 25000. Hupsgefinnen / makende upt / na mijn opinie / 30000. Mannen ende 70000. Vrouwen ende kinderen / huererende met *Wisserpen* / *Hout-hacken* / *Planten* / *Sagen* / *Rijs* / *planten* / ende sommige sobze *Peringen*. *Alhier* werden ordinair Konings Gesanten verwacht die met groote suite ende pompe de *Hollantsche* Gesanten / boven alle andere *Parten* / na boven *Convoeren*.

Van *Samarangh* reysst men meest *Zuptwaerts* ober 't eerste boozgeberchte / passerende d'eerste Dagh binnen de distantie van 6. mijlen niet min van 8. a 10. Dozpen aen den wegh gelegen / pder behoont met 60. 70. a 100. Hupsgefinnen / haer alle met *Rijs*-planten ererende / behalven de Dozpen ter zijden af gelegen.

De eerste rust-plaets van *Samarangh* is na 6. mijlen advance in een Dozyp / genaemt *Ongaran* gelegen / aen de boet van een hoogen ende seer plaspanten Bergh / genaemt als het Dozyp *Ongaran*. Desen Bergh streckt beeltsjts met sijn top dooz de *Wolcken*; nietemin is dese lide meest tot boven toe gecultibeert ende met swarte supcher ende andere *Bzucht*-boomen beplant / die van 't af ende upt-bloepende *Water* altoos kunnen bevochticht werden. *Alhier* begint hem 't *Eplandt* als een wonder ende cieraet van de *Nature* op te doen met soo schoone ende heerlijke *Rijs*-velden / als oock allerley *Boom*- ende *Aerd*-bzuchten / dat sulchs niet te plaspant kan afgebeelt werden. *Ongaran* is ontrent behoont met 3. a 400. Hupsgefinnen die subject zjn alle aenstieneliche *Repsigers* na de *Koninck* tenderende met hoft en hupsing te verschaffen / dat by dese mensche met groote slaesse eerbiedigheyt seer mildelich wert geobferbeert / sonder dat sp / op pene van 't lijf / pets van imp opt daer boeren hebben mogen ontfangen.

Valley:

Dan Ongaran reyst men over hoogh Landt ende tusschen de Bergen dooz/ latende aen de rechter ofte de West-zijde het gemelte hooge Geberghte / ende tusschen den wegh ende dit geberghte een Dalepe op 't minste 2 $\frac{1}{2}$; a 3. mijlen bzeet; alle met Rijs beplant / dat dooz ontallijcke af-loopende Riberkens van 't hooge geberghte nederdalende beborchtight werdt / sich aldaer tot malkanderen versamelende / ende de ribber van Damack tot losingh indloepende. Hier beginnen oock de Dozpen meerder te werden/ passerende somwijlen 3. a 4. in een ure tijdt/ alle met aerdige namen na de constitutie der Landen af-gebeeldt. Na 6. mijlen advance komt men in 't dozp Chiandi, ofte wat verder Salatiga, grooter ende rijcker beboekt dan Ongaran: Hun alle met den Landt-boutw ernere-rende. Van Samarangh tot hier passeert men ongelooffijcke groote Jatp ofte Epken Boffchen van hooge ende boben gemeene sware Boomen / daer men upt de sommitge plancken kan sagen of balcken hacken/ welcke niet min dan 3. a 3 $\frac{1}{2}$. boeten bzeedt zijn.

Verscheyde volckrijcke Dorpen.

Ongemeen groote Boffchagie van Eycke-Boomen.

De Riviere van Damack.

Een swaere brugh over de selve.

Dan Salatiga ofte Chiandi boozt reysende langhs den zoom van 't booz gemelte geberghte/ dat hier noch veel hooger is als Ongaran, laet men de Rijs-belden ongelooffijck groot aen weder zijden/ booznamentlijck ter rechter hant/ leggen/ op alle $\frac{1}{2}$. ende $\frac{1}{2}$. mijlen met schoone Dozpen rondsom in de Velden verspreydt / passerende den darden dagh de ribber van Damack, loopende tusschen 't geberghte met groot gedruys langhs de Rippen dooz/ ober de welcke een schoone Massive Brugh gelept is van dicke Jatp-balcken ondersteunt: yder planck van dese Brugh is een balck van 10. a 12. dupmen bierkant / bequaem om met dupsende Oflphanten ende swaer geshut ober te marcheren. De lenghte is ontrent 300. passen / dese Brugh leyt in een woest ende naer berghachtigh Bos/ ende heeft men den 3. dagh / upt oorzake van de Bergen ende Boffchen/ weynigh Dozpen.

Silimby de eerste Poort van Mataram.

Dan Chiandi ofte Salatiga reyst men ordinair 7. mijlen tot de eerste Boozt ofte opentingh van de Provintie Mataram, genaemt Silimby. Dese Boozt leyt ontrent 18. a 19. mijlen van Samarangh, tusschen 't woeste geberghte/ makende de selve aen dese zijde een pas tot den ingangh van de Mataram, beset met Rijgh-volck. Binnen dese Boozt leyt een groot Dozp met 15. a 1600. Hupsgeinnen/ Landt-boutwers bewoont / gehalten de Mastaire / die alle nieuwe Manen ordinair vertwiffelt werden/ hier ober is gestelt een Nebey, ofte grooten Heer / wiens officie is van alles wat daer passeert notitie te houden/ mogende sonder speciael Licent-briefken upt de Mataram niemant passeren na Samarangh.

Vermaeckelijcke Landdouwe, groote Rijs-veldē, en allerley Boom- en Aerdvruchten.

Boozt de boozt Silimby gepasseert zijnde / heeft men noch 1. a 1 $\frac{1}{2}$. mijl woeste ende berghachtige Boffchagie / wanneer hem 't Landt weder soovermaeckelijck op doet / dat 't selve een ingangh tot een aerdes Paradijs vertoont / hebbende ter rechterhandt noch al 't verbolgh van 't boozgemelte geberghte/ ende in de Dalepe 't verbolgh van de selve Rijs-belden. Dese Rijs-belden werden hier rondsom so groot / dat men die niet mogelijk is ober te sien/ schoon men op een tamelijcken bergh staet/ stuytende 't gesicht rondsom in de Velden tegens seer fraepe/ hooge/berghachtige Heu-

Heubelen / seer schoon met allerley Boom- ende Aerd- bzuichten beplant ende met ontalliche Dozpen beslagen / die een goede kanon- schoot van malkanderen rondsom verspreet leggen. Ter rechter hand passeertmen de boet van een upnemende hoogen/ doch meest bebouden Berg/ genaemt Marbabou, sich met legen Heubelen aen Ongaran sluprende. Alle dese Bergen ende Heubelen geben soo oberbloedigen water van haere hooghten neerwaerts / dat 't selve sonder sich in Godes milde goetheyt aen ons ondanchbare menschen / te verwonderen / niet kan aengesien werden / oock kan ich niet na laten van desen berg Marbabou te getuygen / siende dat men wepnigh van de top roockte / op des selfs schoone heyt soo verliest te wesen / dat ich lust had die te gaen besichtigen ; maer meer dan 2 $\frac{1}{2}$ uren op een achtermiddagh langhs eenen traepen wegh geklommen hebbende / bonden ons soo moede dat myne gefellen ende my selfs de moedt ontbiel om sonder nacht- rust den top te bereyken / passeerende in die hozten tijdt niet min dan 12. geslachten / de minste met 15. a 16. hupfgesinnen bewoont / die ons alle met groote verwonderinge ongelooffelike eere bewesen / ende reede met een dzaeghsloeltyen bereypt waren my boven te dzagen : wy sagen alhier Bezuppen en Be-noozden den Oreaen ; een soo vermakelike Lands- douwen als op de werelt ergens zyn magh / spzngende aen den boet van dit gebergte tusschen upt / groote steenen ende klippen soo schoone naturelike Fonteynen alle cristalijn blanch water dat 't selve wel meriteert in desen gedacht te werden. Van desen Berg Marbabou repstmen boozt door dese heugelike Wel- den / tot aen de 2. Boozt Tadie, welke een tweede ingangh tusschen 't gebergte in de Mataram maecht. Dit Dozp na 't gebergte Tadie genaemt / is seer Wolckrijck ende passeert men hier een schoone Rivier, die seer veel water upt d'omleggende Bergen in haer schoot ontfangende soo snel af loopt dat geen Brugh by Menschen handen gemaeckt in de Regen tijt deselve soude konnen weder staen. In de Somer ofte het dzooge sapsoen passeert men deselve lichtelick tusschen en ober de groote klippen ende steenen / die haer rugh door snee ende upt- schueren van 't water als dan op sommige plaetsen wel 40. a 50. ja tot 200. Doeten boben stecken / die in de Regen- tijt niet alleen onder loopen maer selfs oberbloepen en haer wijde op 1. 2. a 3. kanon- schooten boben de oeders verspreet.

De wegh van Silimby op Tadie wert gehouden op 7. Duysde mylen / ende niet min dan 25. a 26. Mylen van Samarangh : door de Boozt Tadie boozt repende komt men binnen 't vermakelike gebergte dat den Mataram rondsom bevanght ende beslupt / hier liggen de Dozpen aen allen zijden (om dat het Landt tusschen 't gemelte Gebergte meest blach is) soo oberbloedigh datse niet te tellen zyn / ende wert niet getuysfelt ofte deselve passeren het getal van 3000. alle in seer schoone rijk- bel- den op heubelachtige plaetsen met Fruyt- boomen verclert ende Wambae- sen beshept / gebout. Dese Dozpen zyn oock alle seer Wolck- rijck / peder Dozp met 100. 150. tot 1000. a 1500. hupfgesinnen bewoont / soo dat men alhier ontrent de Mataram genakende schijnt dat de Matarams haer selven hier geplant hebben / het Landt is aldaer soo rijck van

Marbabou
eenen uyt-
nemenden
hoogen en
schoonen
Berg.

Schoone
Fonteyne
uyt de sel-
ve voort
springende

Tadie de
tweede
Poort of
ingangh in
de Mata-
ram.

Ontallicke
veele Volk-
rijcke Dor-
pen.

Schoone
Rivieren
en sprin-
gende Wa-
teren,

van schoone Rivieren ende springende wateren / dat de nature schijnt een proeffstuk van vermaech gefozmeert te hebben / om haer selfs te verheugen / naeutlijck een Dozp zijnde ofte men kan hem gaen baden ende wassen in de uptspringende aderen die de Jabaenen op sommige plaatsen seer aerdigh met de Berggh-steenen geaccomodeert hebben / tusschen welcken 't water continueel wech-bloept naest de naeste Rivierkens.

Belirangh
den Hoog-
sten Berggh
des Landts
woort wel
36. Mijlen
in Zee ge-
sien.

Het geberghte Ongaran ende Marbabou omringht al het geberghte ge-
volgelyck de Westzijde van de Macaram, stretchende van Samarangh (daer
't selve 12. Mijl van de strand sijn aenbangh neemt) meest Z. ten W. na
den meergenoemden Berggh Ongaran, van daer Z. Z. W. tot den
Berggh Marbabou, van Marbabou meest recht Zupden tot den Belirangh
ontrent 2. mijlen be-noozden Tadie. Dese Belirangh is oock hooger
dan Marbabou ende wert gehouden boozden alderhooghsten Berggh van
't Landt / die onse Schepen upt Europa komende / ende 't Landt
van Java in 't Ooste-zapsoen aendoende wel kennen / deselbe wel 36.
mijlen van de Wal te sien zijnde. Dese Berggh dooz sijn groote hoogh-
te epridicht allenghskens op een distantie van 8. a 10. mijlen tot aen
de Zuptzijde van 't Landt / dicht aen de Zee leggende / ontrent 6.
mijlen van 's Koningshof, ende 10. mijlen van de Zee in 't Zupden/
soo dat den wegh van Samarangh tot in de Macaram gehouden wert/
dooz Dossen en ombwegen / op ontrent 30. mijlen ende tot aen de Zupt-
zijde 34. mijlen hoe wel in de rechte distantie niet meer dan 20.
mijlen van de eene strand tot d'andere recht Z. en B. gereekent
wert.

Aen de Poozt Tadie gemelt / lept mede een ordinair krijghs-macht
stercker als aen Silimby, ende is men aen dese Poozt seer naeuw siende
wie datter passeert / soo wel in 't uptgaen als binnen reysen. Hier over
is een groot Heer tot Gouverneur gestelt / die van alles aen 's Konings
Commissarissen redenen moet geben als den rechten ingangh tot den Ma-
caram ende des Soufouhouans Hof zijnde.

Dese bepde Poozten Silimby ende Tadie leggen tusschen 't geberghte
op den pas ingedrongen. Aen bepde zijden is het Landt seer woest van
wildernis ende met houte heptingen beset. De Poozten sijn van hout
die tusschen de Bergen als haer Muren ingetimmerd sijn / nietemin kan-
men genoeghsaem ter zijden de Poozten / langhs de ongebaende wegen/
over 't geberghte klimmen / betrapt zijnde / dat grootelijck sijn pijn-
kel heeft / soude sulcks niet sijn hals sonder genade moeten boeten / als
een henteekken dat sy een misdader / die / fugitijf / doodt-slagcr / Ec-
welen moete.

Noch 2.
Poorten
Oupack en
Cali-
adier.

Van Tadie boozt reysende passeert men noch 2. Poozten een mijl Z.
ende B. van malhanderen / genaemt Oupack, ende de naeste aen de stadt
Caliadier. Aen dese bepde Poozten wert soo heel naeuw niet gesien / nie-
temin dooz Oupack magh niemant onbekent passeren ende is mede niet
Krijghs-volck beset.

De Poozt van Caliadier kan niet gepasseert werden ofte men gaet
eerst

eerst dooz een sterck afloopende Rivier / daer sich veel kleyne in vergaderen. Een kloech Dan is hier onmachtigh tot de knie in 't Water te staen / sonder wegh gespoelt te werden / doch is ordinaer in 't dzooge zapsoen niet boben een knie diep. De hooge oeverz nochtans getuppende dat sy in de Regen-zapsouen wel 150. Voeten hoogh vloeyt.

Een sterck of loopen- de Riviere.

Binnen Caliadier zijnde is men in de Mataram, die hier sijn populense aenbangh neemt / zijnde 't selve in de rechte wegh een bzeede straet loopende wat blammende gekromt: doch in sijn strekking meest recht Zupden ende Boozden. Dese streeck is niet min dan 2. mijlen langh tozresponderende in 't Zupden recht op des Konings-hof, loopende dooz dese straet vershepde Rivieren / die men alle te paerde gemakelijck dooz rijt / ende upt deselbe vershepde straten aen weder zijden / doch pinzelpael na 't Westen / alwaer de Stad met een seer ouden muer wel 2. mijlen langh van loutere gehouwen-steen noch besloten is. Dese muer is alle van vierkante gzaetwe steenen twee voeten langh / ende 10. duppen in 't vierkant / dick op gestapelt / sonder kalck ofte eenigh metselwerck / soo net in de winckel gearbejt zijnde datse recht op staet. De hoogste deser muer is niet min dan 18. a 20. voeten: de dicke onder ten minste 12. ende boben 8. voeten; de dunte bande dicke met hantelingen afgeschepden / maer dooz den grooten ouderdom / daer af de Javaenen geen tijt weten / is dese muer op veel plaetsen met bzeffen / daer haer passagien leggen / ingestoot soo dat deselbe niet meer als een ruine ende geen af schuttingh van de Stad 3p.

Mataram de Koninklijke Hoofstadt. Hethof des Konincks.

Eenen ouden swaeren muer van opgestapelde steenen sonder kalck of metselwerck.

Gelijck dese Stadt tot aen 's Konings-hof Z. en N. wel twee mijlen langh is / soo is deselbe Oost ende West niet minder. Bewesten dese Hof-straet alleen / daer het gepeupel in sulcken overbloedigen geral woont / dat sulcx sonder verwonderinge niet wel kan gesien werden.

Het vermaekelijckste deser plaets is / dat men op 't gzoote pleyn staende dooz 't Hof sich rondform in een aengenaem ende seer plapsant geberghte besloten vind / alle met bzuichten beplant tot boben op den uptersten top / zijnde 't geberghte (upt-genomen den Belirangh, die upmunt) maer soo hoogh dat men de Boomen op den top bequaemelijck behennen kan.

Dit Geberghte leydt in 't Oosten / maer een kanon-schoot van de Stadt / ende noch dichtst aen 's Konings-hof, doch in 't Westen niet min dan 3. 4. a 5. mijlen / in 't Boozden tot den ingangh van Tadie 4. mijlen / ende in 't Zupden loopt dese vlachte tot aen de Zupper-straet ongebeer 2; a 3. mijlen achter des Konings-hof, makende achter des Konings-hof een heubelachtige vlachte van 7. a 8. mijlen Oost ende West bzeet tot op de strand / met soo vermakelijcke Dozpen verciert / als men met oogen aenschouwen magh:

In dese Streeck-landts achter 's Konings-hof heeft den Koninck ongelooffelijcke gzoote Diergaerden daer sy tot sijn vermaek ende de jaght besloten hout ettelijcke dupsenden Hertzen / Rhinocers / wilde Hoec-

Diergaerde of waeranden des Konincks.

bee.

beeften / ende upnemmende groote Stieren / de maect van onse Stieren oock haer oordinaer ver-obertreffende. Item wilde Paerden / ende andere Dier: pder soozte besonder tusschen de Bergen met swaere Epten houde Dieringen afgesloten zijnde / binnen de welcke men sonder eenige bekommertinge van Tijgers / Slangen ofte andere ongedierre vepelijck Jagen kan: gelijck ick met des Konincks Hodelingen wel gejaeght maer noyt Ongediert bejegent hebbe. Nu sal ick obertreden tot des Konincks ende der Volcheren costumen ten Hove:

Zeden der Javanen.

Slaesse eerbiedigheyt die de dienaers aen hunne Heeren ende de Heeren aen de Koninck bewijfen.

D'ordinaire zeden der Javanen zijn onder malhanderen seer beleest ende courtops / doch hy den minderen aen den meerderen seer slaess / sullende den Dienaer zijn Heer noyt derben aensien dan met beruppingh van sijn dienst vaerdigheyt: aengesproken zijnde van sijn Heer hout hem soo stijf stil als een block / nochtans met een snel gesicht 't heerfchap aenssende / die hem pet's / daer hy om staen moet / bevolen hebbende / roept hy met een groote stemme Coula: ende loopt upt al sijn macht sijn op gelepde last updoeren / die verrecht zijnde / komt al loopende weder tot sijn Heer: dieckmael eens soo hart blasende als wel sijn moehet berepft / daer hy een teecken van hun blit quansups mede willen uptbeelden. Dooz sijn Heer gekomen zijnde gaet hy krupselingh op de aerde neder sitten / sijn Heer aenssiende soo langh tot dat hy hem toewencht / 't welck hy merckende seft Coula Sampejam, ende daer na antwoozt op sijn Aaessers last. Dese eerbiedigheyt / die de ordinaire dienaers aen kliepen ende geringe Heeren toonen / moeten de alder-grootste Heeren van 't Landt / soo wel Pangorans als andere / aen den Soufouhouan bewijfen: daer upt de Sauberatne regeringe van dien Wozt kan afgemeten werden.

Dyemael ter weech komt den Koninck ordinaer bupten sijn Hof / namentlijck eenmael des Saterdaeghs ofte des Waendaeghs om te tournoopen; eenmael des Donnerdaeghs om Justitie ende Recht te doen; ende eenmael om na sijn belieben met de Gzooten sijns Rijckx te Pitchianen ofte raet te houden; behalven dat hy anders wel gewoon zp / d'andere dagen mede / uptgenomen den Wpzdagh / dat haer Sonvdagh is / te obserberen / om bupten te komen / na dat hem sulckx behaeght.

De groote van 't rijck moeten alle dagen ten Hove komen, behalven op den vry-dagh.

Alle de gzooten van 't Rijck bestaende in Pangorans, Radins, Tommagons, Nebeys, Rangas, ende Quyeys, moeten alle dagen / upgefondert den Wpzdagh / vooz negen uren 's mozzens ten hove op 't groote pleyn compareren / ende aldaer sitten wachten ofte den Koninck bupten quam; ofte niet bupten komende pemandt van haer binnen geroepen wterde / 't zp dat den Koninck komt ofte niet / soo bermach niemant van daer te scheyden vooz de kloek 12. uren des middaghs. Welcke serbtupt niemant verby mach als dooz siechte / wanneer hy 't selve aen eenige van 's Koninghs Gubernanten moet laten weten / die sulckx den Koningh aendient / ofte anders liep hy groot vjickel van 't leben te verliesen / soo hem de Koningh quam te missen als men na hem vjaeghde / ende hy sijn redenen niet bekent gemaecht hadt.

Niemand van 't geheele Landt heeft hals-recht aen hem selber / ofte
 autohortept ende commissie peinant te dooden / maer wel een pder in sijn
 Landt-Dooghdy op te laten vangen en binden / ende soo doozt na de
 Mataram op te hzengen : alwaer op d'ordinarp Recht-dagen de selve
 dooz de Fiscalen / dat met enen de Scherp-rechters ende Executeurs
 van 's Koningsh wil sijn / den Koningh werden aengeklaeght.

Den Koningh op d'ordinarp Justitie-dagen te boozschijn komende/
 werden alle geraep van Gornimen / Boramen / Crommen / ende alles

Rechts-
 pleginge
 des Ko-
 ningsh
 over de
 misdadige.

wat ghelupt maecht stil gehouden. Den Koningh stelt sich dan op een
 verheben Somer-hups met sijn ordinarp Lijf-wacht verselt / op foodant-
 gen plaats / dat hy de gebangens bequamelijck sien kan. Dese geban-
 gens sijn seer cruel geklupstert / hebbende een bloek om den hals / dat linc
 en rechts ober beyde schouders soo langh uptsteekt / dat beyde de armen /
 tot het epnde der vingers / daer aen gebonden sijn / somtijds oock noch
 een bloek aen beyde de beenen / die sp dan niet meer als twee handt bzeet
 teffens konnen boozt setten / somtijds noch met een kettingh van 't eene
 bloek tot het ander t' samen gebonden / dat sp op geen voet lenghte na recht
 ober epnd konnen staen. Dus gebonden ende geknevelt werden de mis-

dadigers als deesten op haer hupck plat neder booz den Koningh gewoz-
 pen / ontrent 50. treden van sijn Persoon. Hier komt van den Fiscael

Fiscael en
 getuygen.

met sijn aenklachte / latende sijn getupgen / die niet inder als dzie onbe-
 maeghschapt mogen sijn / soo verre van hem / dat haer onmogelijck is te
 hooren wat tegens de Majestept gesproken wert. Den Fiscael sijn aen-
 klachte gedaen hebbende / moet stil blijven sitten / tot dat hem van de Ko-
 ningh weder gebzaeght wert / middelerwijl roept den Koningh een sijn
 heerlijckste Broeten die 't hem behaeght / en sendt die tot den misdadiger /
 om hem te hzagen om wat reden hy dus gebonden ende gebangens is :

maer eer d'antwoozt des misdadigers booz den Koningh komt / soo sent
 hy een booznaem Heer van de Wijste ende Gudtste om de getupgen te ex-
 amineren tegens d'aenklachten met dzeppement van 's Koningsh ende de
 Hemelsche gramschap op haer kop / soo sp liegen ofte upt eenige passie
 den Delinquant beschuldigen. Middelerwijl komt den eersten upt-ge-
 sonden Heer den Koningh rappozteren de antwoozde des Delinquant
 op de hzage hem boozgestelt / ende epndelijck den anderen met het an-
 woozt der getupgen. Dese getupgenisse examineert den Koningh met de

confessie / houdende daer ober eenige discoursen met sijn Broeten / soo 't
 hem behaeght / dat seer wepnig als in swaere saecken van groote nasleep
 gesehiedt. Den Koningh gemediteert hebbende / doet dooz den aenklager
 de getupgen sijn gramschap aenseggen / met uptroepingh van haer ge-
 slachten / soo sp hem quade Justitie doen spzeken / gebende boozt deselven
 hebel met de executie boozt te gaen : dat mijns wetens noyt geschiet ofte
 de getupgen komen met des misdadigers confessie meerendeels ober een :
 des niet / moeten de getupgen van haer rebenen noch getupgens hzengen /
 die krachtigh genoegh is den misdadiger te obertupgen / die van oock
 veel cruelder gedoot wert / sonder d'ckmael sijn Wader / Wzoutwen / Woe-
 der ende kinderen te verschoonen : 't welck oozsaek is dat de getupgen

haer niet leest laten gebuzpcken / ende veel fouten dooz den beugel loopen / die den Koningh niet aengebracht werden.

De Doodt-waerdige straffen bestaan in d'verscheyde obertredingen / die meerendeels rechtebaerdigh zijn ; nock weet men hier van geen andere straffen als de Doodt / de geboden zijn dese :

Geboden
der Java-
nen.

Wie een Paert ofte Koe steelt moet sterben.

Wie Overspel begaet met ander Mans getroude Wif / moet sterben.
Hoererte onder vyve Persoonon is aerdsigheyt.

Wie een hups oberklint ende op eens anders plaets by een slavin ge-
bonden wert / wert isf-epgen van den Hups-heer wien / de slavin toe-
komt / soo hy by is / maer den Heer van klepne Raet ende by Dienaer
van een grooter Heer zynde / wert albaer aengeklaeght ende verliest sijn
bydoim.

Wie eenige Hups-bzaeck doet / ende op de daet gebat wert / moet ster-
ben.

Wie qualijk van de Majestept des Koninghs spreekt / hoe geringht
het is / moet sterben / ende die dit gehoozt ende niet aengebracht heeft
moet oock sterben / welcke fouten seer seldom gebeuren om dat de Javanen
bupten gemeen seer wel konnen beynsen.

De Konink
gebruyekt
absolute
macht om
te doen
dooden
wien hy
wil.

Alle andere straffen des Konings toll particulier rakende / is geen mate
noch ordje van te schryven / die tot allen tyden / ende als hem sulcx in
de kop schiet / soodantge bebeelt te dooden / als 't hem behaeght / im-
ploperende tot Executeurs den Vader om sijn Soon te dooden / den
Soon om sijn Vader te dooden / den eenen Broeder om den anderen te
dooden : doch de redenen zijn ordinar jalousten van sijn Staet / ofte dat se
in 't upboeren van 's Konings bebel haer eppen sinnelijckheyt gebolght
hebben / ofte immers ouden haet op d'een ofte den anderen / als ontrent
Wiera Gouna , ende wel 2000. Papen gebleken is.

Verfchij-
ninge des
Konincks
in sijn Bin-
nin-voor-
hof.

Den Koningh te boozschijn komende om van sijn Onderdanen te hoo-
ren watter al omgaet dooz sijn Rijk / komt met gzoote gravitept in sijn
Binnen-vooz-hof / daer alleen sijn gelsede ende de gzoofte Heeren ver-
gaderen mogen : alle anderen moeten op 't boozpleyn sitten wachten tot
dat se geroepen werden / hier sie den Koningh een tijt langh stil met
gzoote silentie onder de gzootten / die als slaven gekuzpst nedersitten met
de handen op de open / die t'samen gestrengelt gebouwen met de knien ge-
lijck zijn / met her hoof heel vooz ober gebogen ende d'oogen na d'aer-
de geslagen / sonder dat pemant derst op sijn / veel min sprecken / ofte
hy was een doodt Man. Aldus sitende spreekt den Koningh den sul-
ken aen / die hy ober sulcken Landschap gestelt heeft / daer 't hem be-
leest na te bzagen. Doch om dit wel te verstaen is 't noodigh hier eerst
te verhalen de mantere van sijn Gouberneurs ende hoedantigh sijn Broo-
ten ober 't Rijk gestelt zijn.

Provincien
van Java
mitgaders
de Politiike
regeringe
van de sel-
ve.

Java bestaet in 14. Provincien / daer van den Koningh 12. best / de
se Provincien bupten de 5. binnelantse zijn genaemt / Balambangham ,
Sorabaya , Tuban , Paty , Damack , Pamalangh , Chribon , ende bupt-
ten

ten dese 't Eplandt Madura. Alle dese plaetsen hebben byten Paty haer Pangorans, ofte subalterne Koningen/ die generalityc moeten bezorgen dat in hun Land niet geschiet ofte den Koningh wert 't selve aengezacht/ niettemin heeft den Koning ober pder deser Provincien sijn eppen Stede-houder/ die boven dese Pangorans Luptenanten 't absolute gesagh hebben.

De verdeelde Leden ende Steden deser Provincien staen wel onder de gemelte Stede-houders/ maer niettemin sijn des Soufouhounan ende des Pangorans Gouverneurs in 't bysonder aldaer mede/ die niemant als den Soufouhounan ofte haer Pangoran redenen hebben te geben van haer bezijf/ hoewel subject de Stede-houders van de Provincien te respecteren. Behalven al dese Stede-houders sijn op pder plaets noch 2. Sabanders ofte Tol-meesters/ dewelcke alle dese Gouverneurs/ ofte Stede-houders niet behoeven te gehoozsamen/ soo spoordeelen dat hun bevel den Soufouhounan mocht schadelijck sijn. Dese Gouverneurs ende Sabanders moeten redenen geben aen 2. Commissarissen (die by mijn jongste aenwesen Wira, ende Wiera d'Jaja genaemt waren) van den Soufouhounan ober alle de Noorder Provincien gestelt. Dese Commissarissen hebben noch haer eppen toessenders daerenboven in de Provincien/ om te vernemen ofte hun alles wel ende getrouwelijck aengezacht wert/ die alle abonden ende alle moogen met nieuwe tijdingen in 't Hof siemen. Ober Paty ende Jappare is eben de selve politie/ uytgesonderd datter geen Luptenanten van eenige Pangorans sijn/ maer staen dese gzoote Steden onder des Koninghs eppen Gouverneurs/ dat sijn lieffte vrienden ende gzoorste minjons sijn. Ende om nu wel gebiedt te werden sal men selden sien dat hy langer dan een Jaer pmandt in alle dese bestellingen hout: maer gelijck den eenen Gouverneur den anderen soecht een doozdeel af te sien om den Koningh meest te behagen/ soo werden veel van hant lichtelijck berwozpen ende andere in plaets gestelt/ daer toe een pder ten Hobe sijn debboit doet om een Gouvernement te hebben/ ende van de slavernye van 't Hof wat ontslagen te sijn/ alsoo eent pder Gouverneur in de Steden hem doet eeren als een Dorsz/ soodantigh dese den Koningh eer gewoon sijn te betwijfen.

De byf Binnen-landse Provincien staen pder onder den Tommagon, die sijn Stede-houders in mansere van voren op Porbaya, Bliitar ende Salaron heeft. De Stadt-houders van de oberheerde Koningen Crappia ende Mataram selfs staen onder den Tommagon Mataram als Koninghs Erf-landen/ daer op sich den Soufouhounan als sijn eppen Wolck en Landes-lupden meest betrouw/ die oock gehouden werden (ende ich bast selle) booz getrouwer ende goedaerdiger menschen als die van de andere Provincien.

Boven dese Pangorans ende Commissarissen ten Hobe is ober pder Provincie ende Stadt noch een appaarten Commissaris/ aen wesen van alle de subalterne Gouverneurs ende Sabanders reukenschap wert gedaen van d'inkomsten op pder Provincie/ Stadt ofte Dorsz/ gevallen/ welcke neffens de booznaemste dagelijck ten Hobe in de naeste plaetsen

compareren / ont te hooren wat van andere ontrent den Koningh aenge-
bacht wert.

Krijghs-
bedieninge
en macht
der Java-
neu.

Woben dese Politijcke bedieningen zjnder noch veel andere rober de
Militairen gestelt / die groote auctoriteyt hebben. Haer mansker van
Militie is dusdanigh: Alle naemwaerdige Grooten hebben een besche-
ben register van den Koningh, hoe veel volck onder haer vertrouwt zjn/
als by exempel:

Onder Pangoran Porbaya	50000.	Mannen.
		48000. met Pieken/ ende 2000. met Musquetten.
Onder Pangoran Sorbaya	50000.	ad idem.
Onder Pangoran Butar	40000.	daer onder 1000. Musquetten.
Onder Pangoran Salaran	40000.	ad idem.
Onder Pangoran Cherbon	100000.	daer onder 6000. Musquetten.
Onder Pangoran Madura	20000.	daer onder 500. Musquetten.
Batou Balambanghan	20000. 500.
Pangoran Touban	20000. 500.
Pangoran Pamalangh	20000. 500.
Pangoran Damack	20000. 500.
Tommagon Paty	40000. 1000.
Onder den Koningh selfs on- der sijn alderbeste Bedienden	500000. 100000.
		920000. Coppé. 115500. Musquetten.

Dit getal wert gehouden om geduertigh tot de Wapenen geemploeyert
te konnen werden die by 't besozgen van haer eppen Hups-saecten noch
subject zjn/ om by beurten met sulcken getal hun meester te versellen als
haer geboden wert. De Oberheden hier van zjn ober 1000. ende 100.
sontijds oock ober 50. ende 25. ende werden de grootste Mantrijs ende
de liepne Loeras genaemt. Van 's Koninghs wegen zjn alom Com-
missarissen/ om te sien dat dit getal niet vermindert / noch oock vermeer-
dert en wert / behalven die sijn eppen Soldaten zjn/ welck by soodanigh
vermindert ende vermeerdert als 't hem belieft.

Ober al dese Wapenen in 's Koninghs-hof zjn mede expresse groote
Heeren/ sijn beste Bedienden/die ober beyde sijn Wapen-hupsen ende Bus-
kruyt (dat ver bupten 't Hof in de aerde begraven leyt) gestelt zjn.

Sijn Beschut werdt onder een seer vooznaem Heer (die ober alle de
Constapels/ ende Koer-makers gestelt is) mede seer wel gade geslagen:
daer niemant sonder perijckel van 't lijf soude mogen by komen / als die
daer beschepden zjn.

De swaer-
ste Bedie-
ninge des
Javaensche
Rijcks.

De alderwaerste Bedieninge van 't heele Javaense Rijck, is 't Officie
van den Tommagon Mataram, die by na nacht nochté dagh rust heeft om
al dese dingen wel te besozgen / ende daer van 's Koninghs curieuse wyl te
voldoen: doch soekit den Koningh ordinar de vigilantste ende getrou-
ste tot sijn hulp / die by goet compozement ordinar seer verheben
wert.

worden; oock continuert de besteninge van de Tommagon ordinair niet boven 2. jaeren / behoudende echter sijn naem ende respect / al is een ander in sijn plaets gestelt / by wofens naem dan eenige veranderinge gedaen wert / alsoo beelmael deselbe twee Personen om de twee a 3. jaeren dese besteninge waernemen.

Woben alle dese gequalificeerde Heeren dooz 't geheele Land verpzept / zijnder noch ten minsten 6000. Onder-schouten die oock onder vier aparte Hoofden ofte Opper-schouten ten Hobe residentende / verdeelt zijn. Dese loopen met heele troupen dooz 't Landt als Jacht-honden / om te sien ende hooren watter passeert. Dese zijn die d'aenklaechte dooz den Koningh doen / van allen saecken : haer worden oock alle delinguanten overgelevert / ende getuppen met d' inforzmatien daer nebens gesonden. Dese gasten zijn met eenen / als hier boren geseyt / de executeurs ofte Beulen van des Konings Justitie. De selve mogen in alle vergaderingen by inkomsten ende bzagen watter te doen is / selfs by de grootste Heeren van 't Landt / soo dat dit Volck seer gebzeest wert.

De maniere van de Javaense Regeringe aldus gestelt ende den Sou-
fouhounan te boozschijn gekomen zijnde / om over sijn regeringe te medite-
teren / spzeekat ordinair eerst seer familiaerlijck met de Pangorans, die
soo seer als permandt der minste hem blepen ende soecken te behagen / niet
dan by noot / ende dat sulcx niet verby magh / van swarigheyt spzeekende;
alle d' andere na advenant trachten met alle macht de Koningh niet dan
van sijn Landts wel-stant ende goede gestalte al om te spzeeken : doch
den Koningh die ontallijcke Spions heeft / welcke hem alles aenbzagen /
selver pers te boozschijn bzengende / dat hem niet behaeght / isser terstont
gzoote alteratie onder den gantschen hoop / die ordinaer niet min dan 2.
a 3000. gzoote Heeren zijn / niemant derbende op sien noch kicken / tot
dat den Koningh permant na de rebenen bzaecht : den gebzaeghden (die
oock seer wel heimisse daer van dooz sijn Spions heeft) is wel gestelt den
Koningh te antwoozden (sulcx met de sijne te boren op 't alderbeste al
obergelept hebbende) trachtende eerst met de alderdiepste ootmoedigheyt
des Konings redenen met de waerheyt te vergelijcken ende alsoo sijn re-
denen te debatteren / soo lief als hem sijn leven is / sich trachtende te
wachten den Koningh eenigh schaduwe van misnoegen te geben. In dese
kunst bestaet al haer studie / ende oeffenen haer dagh en nacht met de ha-
re die dese gabe meest hebben : want die den Koningh pers seyde dat hem
vertooznde ofte de Majestept van sijn Persoon niet paste / is de minste
straf van alle bedieningen verwozpen te werdē / die dan van pder versmaet
als bedelaers achter landt loopen / ende epndelijck gedoodt werden / soo 't
niet op de verse daedt geschiedt. Ter contrarie die 's Konings reden met
luyster ende reputatie van den Woost wedertepten sulcx den Koningh be-
haeght heeft / toont by daer op sijn genoegen ende geeft dan ordze hoe by
die saecke verstaet.

Ich hebbe in dese Hoosse vergaderinge geweeft dickmael present (al-
soo d'audiente van Hptlandse Gesanten op die dagen ordinair / als den
staet rakende / geschiedt) en wop dickmael soodanigh verwondert over de

6000. On-
der-schou-
ten.

Verfchij-
ninge des
Konincks
ende sijnz
Grooten
ten Hove,
die hem
met slaefic
dienst-
baerheydt
gehoorsa-
men.

Soubercapnie macht van desen Woest/dat ich 't selve eer een mirakel van een ordinaire maniere genaemt heb / om sulchen grooten Wolck soo slaess te regeren. Om nu 't selve ontrent ny te betoonen / heb ich onder andere gesien dat den Woest bevel gaf onse lijf-schutten / die buyzen gebleven waren / binnen te roepen: dit raechte alle de Heeren die Wapenen ende Militien onder haer hadden / ende om dat den Koningh niemant by naem hadde last gegeven / liepen ontrent 2. a 300. alle oversten ober de Militie gelijckelijck op staende / henen niet sulchen gedruys / dat deselve malkanderen onder de Doet liepen / alleen om 6. Soldaten te roepen / die daer op hot genoegh / op onse wijse / quamen / en dicht achter ons quamen nedersitten. Hier na gaf hy noch ander bevel daer in pder sijn officie seer wel wist te ghyten. Eindelich gaf den Koningh last / een Porten-maker / een Fransman / die ich mede gebzacht ende versocht had den Koningh eenige recreatie aen te mogen doen / binnen te roepen. Hier was een oogenblich wat alteratie / maer niet langer tot dat men 10. tellen mocht / ofte den geheelen stoet groot ende kleyn (bupten de Pangorans) bloogh met sulchen gedruys op / datter de aerde van daerde / om een Sot binnen te halen / die soo dicht omringht wiert dat hy dooz verbaestheyt het Uijfschier verloren had / ende soo beteurt binnen quam dat den Koningh ende de Pangorans boven maten daerom lachten. Den gantsen hoop weder geseten zijnde / bzaeghde den Koningh hoe sy alle om een Sot soo gelooopen hadden: De geheele vergaderinge hadt het oogh op den Tommagon Mataram als 's Konincx Stede-houder in de groote Stadt / die met een gesontde aerdtgheyt antwoozde: Uw' Dienaren sijn soo baerdigh sijn Majestepts bevel te gehoozamen / datse alle wel Sotten wilde wesen om sijn Majestept te behagen / dooz enen Sot die wy hier gebzacht hebben. Hier op rlepen de andere alle Ingelaires Sampjan audicar, recht heeft mijn heer tegens den Koningh gesproochen. Dit behaeghde den Koningh soodanigh dat hy hertelijck lachte / toodne sijn geoenen dat sulcx t' onser presentie geschiet was.

Uytrindinge des Konings met sijne Heeren op 't groote Pleyn.

Des Saterdaghs ofte des Maendaghs komen ordinaire ontrent 4. 5. 6. 7. a 800. Heeren te Paerde op 't groote Pleyn / be-noozden booz 't Hof / alle op 't alder-kostelijckste na haer wijse / soo wel de Paerden als de Ruyters / bertiert / ende vergaderen aldaer ontrent des namiddaghs ten 4. upren. Pder booznaem heer heeft op dit Pleyn sijn eppen open Ruytsken / daer ontrent hun Paerden staen / om op pder van hen te passen: onder pders Ruytsken hebben d'alder-booznaemste Heeren (als Pangorans, Tommagons ende Nebeys) haer metalde Speel-gereetschappen / ten minste van 20. tot 50. soo kleyne als groote Gommen / behalven noch des Konings / die ten minsten op 5. a 6. plaetsen wel tot 200. verspreet sijn. Dese Gommen werden seer soetelijck ende sachjes beweeght booz de komste des Konings; daer men alle met groote lijst naer upstet / om te sien hoedanigh des Konings Hooft bertiert is / ofte met een Jabaense muts / ofte met een Turckse Tulband; den Koning een Tulband op hebbende / verlaet pder sijn ordinaire muts / ende neemt van sijn Dienaer den anderen om den Koningh gelijck te wesen. Den Koningh

Gommen seker Metalere Speel-gereed-schap.

ningh op 't Bupten-pleyn gekomen zijnde / begint men op alle de groote en klepne Bommen met sulcken geweld te slaen / dat 10. van onse slaende Crommels onder den hoop niet soude konnen geschoot werden. Den Koningh alleen is rondsom sijn Paert besloten in 2. a 300. Mannen te Doet / die hem besingelen ende ober al versellen / tot dat hy een haer met alle d'andere Heeren te Paerde rondsom 't pleyn gedaen heeft. Over Kuyper heeft een stompe Lancel (ofte pfeck booz met een pop) in de handt. Soo nu den Koningh selver lust heeft te rennen / epscht hy peinant upt den hoop ende loopt booz op een volle galop / sijn Doet-bolck hem ter zijden met alle macht na-bolgende ; den upt-geepschten volghet den Koningh op 't spooz met alle macht / sijn debboit doende den Sousouhouan van achteren binnen de langhte van sijn Lancel in te rijden / om hem te betoonen dat hy na hem soude konnen steecken. Den Koningh daer-en-tegen om met sijn Lancel de steecken van achteren te pareren / ende selfs hem te steecken. Om dit wel te verstaen / moet men weten / dat de Javanen rijden met korte ronde rootten / streckende van de eene zijde des teugels ofte mont-fluch tot den anderen / leggende in 't midden in een haeck / diese met een vasten bandt dicht om 't lijf / een handt breekt boven den navel / gegespt hebben : soo dat se bepde handen ende armen byz tot hun gebzupch behouden / om met de Lancel tot haer belteben van achteren ende van vooren te spelen : wyders sittense op lichte aerdtge Zabeltjens / met seer korte stijgh-beugels / en regeren de Paerden met haer lichamen (selfs in een vollen courter) soo geswint ende behendigh dat 't selve booz byzmedelingen te verwonderen zy. Den Koningh aldus defenderende gekomen zijnde aen 't eynde van 't Pleyn / went sich om / gelijck oock die hem geoffenceert heeft / die van foodanigh als eerst den Koningh boozloopt ende pateert met een gebzaept lichaem de steecken die hem de Koningh (nu offencerende) soecht te byngen soo lange / dat se bepde op de plaetse van waerse begonnen / gekomen zijn : ofte anders herbatten se dit Cournoy-spel / waerint tot dat een van bepde boozdeel op sijn parry schijnt gehadt te hebben : tot dien eynde veranderense elcke reys van Paerden / die pder Heer tot 4. a 5. by sijn hupstken staen heeft. 't heb eenmael gesten dat den Koningh sijn Beef uprepschte / zijnde een kloech sterck Jonghman / Soon van sijn Vaders Zoeder / genaeme Pangoran Ania, die in saeren ende kracht den Koningh gelijck was / dewelcke soo wel als den Koningh op een Persiaens paert sitende / scheen eenige victorie over den Koningh te hebben / die hy niet gebzupchte upt eerbiedigheyt. De Koningh bleef stil staen reyzochterde sijn Beef op dese daet ten hooghsten / ende herbatten op versse Paerden het spel. Den Koningh gaf hem soo bloot / dat den Coussijn de occasie niet doozt misbzupchen / maer bzacht den Koningh een stoot op sijn naechte schouder-blade. Den Koningh dede nu sijn best / d'andere van gelijcken / veranderende alsoo tot vier mael haer Paerden / gebende malkanderen d'iversche stercke ende stijbe stooten / dar se d'iversche malen in verjichel waren van hun Paerden te vallen : niet-te-min hieldense bepde den Zabel / tot groote verwonderinge van alle de Groeten / die my selfs sepden dat dit noyt geschiet was / ende

De Koning
eycht
sommigen
uyt tot
Tournoy-
spelen.

Bysondere
behendig-
heyt der
Javanen in
te Peerde
te rijden.

das

dat den Koningh sulcx dede om ons sijn couragie en affectie tot sijn vanden te toonen. Da dat den Koningh sijn lust geboet heeft / wenkt hy d'andere Heeren / altoos de Oude verbiedende tegens de Jonge te loopen / om haer respect te bewaren. Da dit bebel sterken in die groote Pleyn diverse partypen achter malkanderen loopen / dat dickmael de Rutsen ende Tulbanden al om versprept raken : die van 't Paert hale wert onmatig upt-gelacchen / soo 't een Jonghman is den Koningh in maeghschap niet bestaende / daer in sy anders groot respect dragen ; oock gebeurt dit seer selden / alsoose hun dagelycx seer oeffenen ende de Paerden tot dit spel soo wel als haer selfs gewoon maken.

Het grootste Pleyn met stercke wacht beset onder het Tournoyen.

Gedurende dit Tournopen is het groote Pleyn ten minsten met 20000. Mannen van 's Koninghs eppen Volck bewaert / die rondsom langhs een swaer Jasp ofte Epcken houten-heck dat dit Pleyn aen alle zijden beslupt / met haer Plecken ende Musquetten in de Wapenen staen ofte neder sitten. Den ingangh tot dit Pleyn wert / soo haest den Koningh te doorschijn komt ende de Gommen slaen / toegeloten / ende met stercke wacht beset / waer upt niemant / wie hy oock zy / alwaer 't des Koninghs eppen Soon / gedurende dit Spel soude mogen vertrecken. Dit rennen geduert ordinar dat den Abort begint te vallen / wanneer den Koningh op sijn Somer-hupfken gaet sitten ofte oock wel op een matjen op d'aerde neder op een plaets die nacht ende dagh van 2. Mannen bewaert wert / wat niemant albaer sijn voeten set. Soo haest den Koningh geseten zy / gaen alle Grooten ontrent een goeden Haest-werch van hem in een halve cirkels gedaente neder sitten / haer Lancien optwaerts houdende. Hier toont sich den Koningh dickmael seer famltaer / hun bevelende haer Lancien haer Dienaers over te geven / ende nader by hem te sitten / ende pzyft nu den eenen / ende bespot den anderen / die sich heeft laten overwinnen. Hier doet hy oock dickmael bereeringe aen pemant die 't hera behaeght / ofte beveelt wel toozsen aen alle hanten op te steken / ende noodight dit geheele geselschap met hem te eten / 't welck dickmael gebeurt. De maniere van haer Gast-malen zijn onder de vermogens seer Prodigael na haer wijsse / want sulcx nootzakelijck zy / alsoo den eenen Heer by den anderen te gast genoot zijnde / de sleep seer groot is die haer volghet / gelyck upt dit verhael van 's Koninghs manier kan gester werden. Den Koningh haer ten eten houdende retireert hem op sijn eerste Binnen-hof / alwaer eenige fraepe ende aerdige Somer-hupfken sionnen gestelt werden / diese daer toe seer abundant gereet hebben : onder dese Hupfken weet pder sijn qualitept / ende waer hy beschepten is / 's Koninghs heel na-maeghschap ende de oude Pangorans eten met den Koningh onder sijn eppen Hups / dat seer groot is / ende houdt den Koningh oock fraepe ordze tot dempingh van jalouise / om upt de andere Heeren / die soo hoogh niet van qualitept ofte met hem bemaeghschapt en zijn / by beurten 18. a 20. Personen te roepen / die dan neffens d'andere / by hem onder 't selve Hupfken neder sitten. D'andere Somer-hupfken staen 2. a 3. voeten naest malkanderen halve Maens-wijse / ter zijden ende booz 't berheben van 's Koninghs Eet-plaets / op dat een pder

De Koning noodight het geselschap dickmaels ten eten / ende houdt ordre na yders qualiteyt.

pder 't gezicht op den Koningh kan wenden: zijnde dese Hupskens booz
 heel open ende achter met gozdijnen behangen. Den Koning sit aen 't ver-
 heben epid 5. a 6. Doeten van de naeste afgescheyden/die alle dese Heeren
 gemakelijck besten kan. Dus geseten zijnde wort een pder dooz sijn die-
 naer 't water gebzacht om de handen te wassen/welcke van achter dooz de
 gozdijnen moeten kruppen: dan wort het eten seer overbloedigh opgeset
 op matzen die met Bannanaes bladeren (welcke ontrent 2. ellen lanch ende
 1. elle breet zijn) gedeckt zijn/ in plaets van tafel-lakens. Haer spijs
 als by ons/ gezoden/ gebzaden/ gestoof/ gebacken &c. maer gebzup-
 tien alle Olie in plaets van Boter. Haer gebzaet is dickmael seer onbe-
 schoft/ bestaende in heele gebzade Schapen/ Wocken ofte quatteren
 van Offen ende Buffels/ waer van sp veel feest maken. Wyders hebben se
 seer heete gebzupde Pottagle/ oock veel die seer laf soet zijn: by de gzo-
 ren wort wepnigh suer ofte zout genutticht: het zout op haren disch
 bzanden sp in een aerden dzoogen pot ober 't vuert om kzachtelooch te wer-
 den. Hier hupshen wort ten minsten booz 150. Mannen kost gestelt/niet
 tegenstaende maer ontrent 25. a 30. Personen aensitten. Haer Bzoot
 is hagelwitte nieuwe Rijs/ die seer aerdigh ober den waesem van 't wa-
 ter gaer gemaectt ende in seer sijne witte mantjens opgeset wort: welcke
 mantjens omgekeertt ende van de Rijs afgetrocken zijnde/ staet 't selve in
 sulcken sozme booz haer soo hoog dat die met hare schouderz (soose op sijn
 Snijders sitten) even hoogh zijn. De gebzade Hoenderen/ ende andere
 gebogelt/ ende seer veelderlep dzooge spijse wort rondsom soo abundant
 op gestapelt/ dat het schandelijck oberbadigh schijnt/ 't welck het noch-
 rang niet en is/ want soo haest den Koningh ende de Heeren ge-eten heb-
 ben/wort dese Spijse alle met de bobenste mat in 't geheel afgenomen en-
 de aen de diensaren van dese Heeren gegeben/die daer van selden overlaten.
 ofte petz oberblijvende/ nemen sp 't selve met haer na Hups om haer kin-
 deren van 's Koningsh-kost als een present mede te deelen. Da desen wort
 het scrup ende Suptaer-gebach op groene supbere bladen (soodantgh als
 eerst het eten) opgeset/dat in vorige maniere by de Dienaers wort wech-
 genomen/ sonder datter petz in 's Koningsh-keucken soude mogen we-
 der heeren. Op dese maniere van doen hout oock een pder aensienlijck
 persoon sijn Gastmael/ gelijck by mijn aenwesen in de Mataram ons da-
 gelijck werck was. Da het afnemen van 't banquet werden alle dese Hee-
 ren pder met een goede quantitept rupckende Blommen bereert/daer van
 elck 2. gerege snoeren/ bequaem om aen de ooren te hangen/krijght; daer
 nebens wort noch opgeset de Siry picnangh, ende eenige delicate scrup-
 ten: item Taback &c. ende stellen haer dan de genooden om bzolijck
 te zijn/ ende ont met malhaenderen te gecken/ een pder sijn best doen-
 de om den Koningh ende haer confraters tot lachen te, bzengen/
 middelerwijl wort op 't Pleyn tusschen des Konings ende de minder hup-
 kens een open hupshen geset/daer eerst des Konings jonge Dans-maegh-
 den hoorn dansen/spelende tot dien epnde op veel kilepen Gommekens die
 op eenige flupten ende Flolen een soete melodie geben. Dese Dans-
 maeghden zijn soo aerdigh toegemaectt dat sp lustigh om sten zijn/ heb-
 ben

Beschijvin-
ge van des
Koningshs
gastmael.

Heele
Schapen
gebraden.

Broodt.

Banquet.

Taback.

Dans-
maeghden
cierlijck
toe ge-
maectt.

bende 't hapt in een netken op gestricht met alderley blommen verclert/
 bepde de Wozfen zijn met een sijden kleet van 2. handen bzeet bedeckt/ van
 koleuren gzoen ende root/ swart ende gzoen/ wit ende root/ ofte wit en-
 de gzoen; de stippen van dit kleet komen vooz ofte aen de rechter zijde seer
 aerdtigh in haer middel-kleet/ 't welch een groot kleet zijnde/ seer aerdtigh
 met d'berse punten haer gantsche onder-lichaem selfs de voeten somtijts
 bedeckt. Dit kleet is veelderley/ of swart met goude Sterren/ blaewit
 met goude ofte silbere Blommen/ root/ gzoen/ wit gemengelt/ Ec. alle
 met gout ofte silber verclert/ dat sp met waterberw seer curieus daer
 op weten te schilberen. Het hoben Lichaem is wijders heel naecht/
 behoudens (als geseght) de Wozfen. Om pder arm een handt bzeedt
 hoben den elleboogh hebben sp een gouden gepolijsten band van een dupmt
 bzeedt/ die met fraepe curieuse sloortjens/ daer verheben gediertjens
 van d'berse gedaenten schijnen upt te spzingen/ geslooten zijn. Dicht
 aen de hant hebben sp een verheben gouden bzafelet van seer curieus
 werck/ ende om haer middels/ die ordinaer seer tenger en smal zjn/
 een gepolijsten gouden bandt van twee vingeren bzeedr. Aldus met ber-
 seshopde kolearen gehabituert by 't licht van deel ontfleeche toozfen en
 haetsen dansen sp seer aerdtigh van 5. tot 19. in 't getal/ alsoo ick nopt
 intder ofte oock meerder gesten heb/ op de maet van haer gespel/ 't welck
 niet onaengenaem te sien is. Den Koningh nu een byolijcken luytm heb-
 vende/ klapt selfs in de handen animerende dese jonge Wyzlers met
 luyder stemme om haer wel te qujten/ haer eenige goude Ringen en ber-
 tier selen belobende. Dese nu moede zijnde moeten d'andere gzoote Heeren
 haer Dans-maeghden mede van hups doen halen om tegens de sijne om
 vyzs te dansen. Daer mede sp alsoo den geheelen nacht dickmael dooz-
 bzengen. Om haer selfs/ geburende dit spel/ te verheugen/ dzincken sp
 onder malkanderen secker dzanch/ genaemt Brem, van besondere bet-
 ten Rijjs/ Plur genaemt/ gemaecht. Dese dzanch is hpna als onse Inden-
 se wijn/ ende is/ matigh gedzoncken/ gesont vooz mayere nrsamen: doch
 te overbloedigh/ verhet deselve machtigh/ ende wertmen daer van seer
 haest/ als van Spaense-wijn/ dzoncken. Sp houden onder malkanderen
 een seer discrete ordze/ hangende alleen aen den Koning: want pder Com-
 pagnie onder dese hupskens heeft maer een kop en een dienaar die de wijn
 schenkt. Den Koning nu genegen zijnde tot dzincken epscht den kop/ groot
 ontrent ee half pintjen/ en dzinkt die upt/ latende sijn gasten die omgekeert
 sien; d'andere dzinckte pder in sijn quartier insgelijck/ vertoebende wijders
 soo lange tot den Koning weder lust heeft/ soo darmen seer selden siet dat in
 's Koninghs presentie pemandt sonderlingh beschoncken wert. Dese
 maniere van vermaech houden de Gzooten mede dickmael in haer eppen
 hupsen/ daer hun sommige by occasie wel beestachtigh dzoncken dzinc-
 ken. Wupten dit dansen der Waeghden hebben sp noch andere tijdt-koz-
 tinge/ bestaende in Scherm-kunst/ want dit hupsken daer de Waeghden
 gedanst hebben wech genomen zijnde/ komen aldaer op 't gespel van
 gzoote Gommen 2. mans Persoonen/ den eenen met een Pleck d'ander
 met een Schilt ende Swaert/ pder sijn debboit doende sijn partje te
 slaen

Brem een
 seker
 drank.

Scher-
 kunit.

flaen ofte te stooten / doch wel d'iversche Parren en Botse-makers met grinsen bedeckt / van beelderlep gedierten. Ofte ooch spelen sp aldaer een nige Comedien van oude tijden / daer onder vermakelijc wetende te singe.

Behalven dese Binnen-hoffe vermaeckinge heeft den Koningh noch d'exercitie van de Jacht / die met groote suite van Volck geschiet / daer sich den Koningh gerustelijc in vertrouut. Somtijds doet hy ooch op het Cournoy-pleyn wilde Bantings, dat groote Stieren (hier voren genaemt) zijn / tegens Tijgers bechten / ofte ooch dese Stieren tegens malhanderen ; 't welck beyde een seer hart ende woezet gedecht maecht / ende wel waerdigh is gesien te werden.

Om de wyde Politie deses Koninghs ende sijn looffheyt af te beelden / ende hoe souverejn dese Dorcken zijn / mach blijken by 't ombzengen van 's Koninghs Broeder / Tommagon Wiera Gouna, d'iversche andere Tommagons, Nebeys, ende wel 2000. Papen. Om 't welcke omstandigh ee verhalen het noodigh is de saecke wat hooger op te halen.

In de beschryvingen van Java is verhaelt hoedanigh desen Soufouhou-nan Ingelaga, in plaets van sijn Vader Sultan Mahomet gesuccedeert is / niet tegenstaende hy noch een ouder Broeder hadde ; ingelijcks dat den Tommagon Wiera Gouna als 's Koninghs Stede-houder in den Mataram alle des Koningh. Ijff-wacht ende 't meeste Krighs-volck onder sijn albedrijventheyt ten Hobe vertrouut waren : by gebolge een grooten aenhangh hebbende van veel machtige groote Heeren / alle oude mannen des overleden Konings beste vrienden zijnde. Ende dewijl sich den jongen Dorst op deselbe niet wel heeft verben vertrouwen / heeft hy dooz sonderlinge subtyltheyt ende waeck-sacht hun alle om 't leven doen bzingen / selfs haer namen en geslachten in Vrouwen ende kinderen uytgeroep.

De waeck-sucht ontfont upt een ouden haet van desen Koningh te-gens den Tommagon Wiera Gouna, om dat hy noch maer 18. jaeren out zijnde een van des Tommagons liefste ende schoonste Wijben met geweldt wech ghevoert hant / niet tubelende dat sijn autoriteyt ende opgaende hoogheyt den Tommagon noyt soude hebben doen resolveren dese faute aen sijn Vader aen te klagen. Den Tommagon, die een bitter soz-waan was / nam dese daet soo eubel / dat hy met sijn vrienden raet hiel om dit werck te straffen / disponeert derhalven sijn ouder Broeder sooda-nigh / dat hy met de sijne goedt bond den Koningh dese daedt bekent te maacken / haer inbeeldende dat den Vader nu lichtelijc sijn keure op sijn oudste Soon mocht leggen / ende den jongeren (hoewel upt doozluchtiger Vrouw geboren) verbygaen. Desen raet na hun menstingh wel overlept zijnde / nemen sp ter gelegener tijdt occasie den ouden Koningh des Princen faut bekent te maken / die daer ober soo ontsetelt wert / dat hy sich in meer dan 30. a 40. dagen niet liet sien. Een pder was nu op 't hooghste bekommert / hoe de saecke soude uytballen / epndelijc doet hy Wiera Gouna, neffens sijne vrienden ende ooch sijn oudste Soon in sijn Binnen-hof ontbieden / 't welck haer groote hoop ende moet gaf om haer in beel-dingh te verstercken / 't welck nochtans anders uytbief / want den Koningh haer seer bitterlijc reprocheerde ober haer onberstant / ende dat sp

Narren en
Potse-ma-
kers.

Jacht des
Koninghs.

Beeften-
gevecht.

Verhael
hoe dat de
tegen-
woordigen
Soufou-
houman aē
de Kroon
gekome is.

Hy ver-
voert, by
't leven vā
sijn Vader
den ouden
Koning, eē
van de wij-
ven van de
Tomma-
gon Wiera
Gouna.

Den Tom-
magon en
des Kon-
nings oud-
ste soon
beklaegen
den jongē
Prince by
den ouden
Koningh
over dese
daedt.

De Koning
bestraft
hun daer
over.

haer selver alle met Woutu ende kinderen in perijckel gestelt hadden/
wanneer sijnen geprojecteerden jongen Soon sijn plaets en Konincklijke
waerdigheyt eenmael soude besitzen / hun daer by aenseggende dat sijn
Soon als Prince ende erfgenaem van 't Rijk wel pers mocht doen / dat
in andere doodtwaerdige sonden waren : te meer / om dat sulcks dooz een
jonghman aen eenen jonge Woutu als een passie van de seught geschelede
was / dese den Tommagon (nu out zijnde) soo noodigh niet dan doen en
hadde / dat oock sijn heure op dese Soon als den verstandighsten en be-
quaemsten om ober soo grooten Dolck te gebieden / ontwanckelbaer was /
verwijtende sijn outste Soon sijn klepne wijsheyt / dat hy sich tot sijn broe-
ders bederf booz eenen bzeemden hadde laten gebuycken / daer in hy be-
toonde ontwaerdigh te wesen om ober soo grooten Dolck te gebieden / daer
hy booz gehouden was selfs na sijn doodt sozgh te dragen / hem wijders
recommanderende dese saecke booz sijn Broeder verbozen te houden / op
dat die noyt te weten quam dat hy tot sijn naedeel met Wiera Gouna aen-
gespannen had / bebelende d'andere op pene van de doodt sulcx oock te
doen / daer by boegende dat hy van herten wenschte Wiera Gouna dese
klachte niet hadde gedaen / alsoo na sijn doot niet dan onheyl daer van te
bzeesen was / nietemin hy wilde booz haer soo veel sozge dragen als doen-
lijck om haer oock na sijn doot te prefereren / &c. waer mede dese Weeren
seer bedroeft vertroocken. Den Prince daerentegen sijn four bemerkende
ende bzeesende booz 't gene sijn Vpanden met hem booz hadden / droegh
sich veel wijser als sijn parzpen / ende wetende dat sijn Broeder (dochter
van den ouden Panambahan Cherebon) die als heplijck was / seer wel in
sijn Vaders gunst stont / dede deselve sijn ongeluck weten / met eenen wat
sijn Vader dooz sijn vbanden was aengebacht en waermen op toelepde.

Den Prin-
se draeght
sigh over
sijne foute
stil en
wijslijck,
en geeft
sijn moe-
der de sel-
ve te ken-
nen die
hem moed
geeft.

De Broeder (die oock 's Konings opperste Woutu ende dooz 't heele
Land selfs naest den Koningh gerespecteert was) doet hem seggen soo hy
de Prince van 't Rijk ende haer Soon was / soo beschoorde het hem
geen verstant te onbzeecken / sich booz soo klepne wartigheyt te redder /
daer hem / Koningh zijnde / veel grooter dagelijcks souden boozkomen.
Den Prince nu dooz dit antwoort genoodicht zijnde en oordeelende / soo
sijn Vader pers quaers booz had / dat sijn Broeder hem 't selve wel sou-
de hebben doen weten / beynst nergens van te weten / hout sich seer stil /
boeght hem dagelijcx neffens de minste ten Hoof / maer laet hem met
grootte boozsichtigheyt bewaecken / ende dooz sijn volck (daer onder oock
onse gebangen Bederlanders) soo wel bewaren / dat sijne Vpanden niet
mogelijck kon zyn eenige abantagle op hem te hebben. Den Koningh
nietemin / om te behoonen dat hy sijns Soons daed niet wilde patrocl-
neren / quam na 30. a 40. dagen weder te boozsichijn : den Prins ver-
choont sich als boozheen / hem selven soo oortmoedigh als pemant aen-
stellende. Da dat nu de sententie van diversche delinquanten was upt-
gesproocken / went sich den Koningh tot sijn Sone / hem vragende hoemen
de oberspelers gewoon was te straffen : den Soon die dese vrage soo niet
berthoopt / maer wel gebzeeft hadde / antwoorde met een kloekke / maer oort-
moedige stem / rondelijck : met de doot : den Koningh antwoort daer op
Sent

Hy wordt
van sijn
Vader over
sijne daed
aengelpro-
cken.

Sent dan ube overspeester tot haren Heer / bevelende den Tommagon Wiera Gouna met eenen haer soodanigh te handelen als 't hem behaeghde. Maer sich weder tot sijn Soon wendende / beveelt hem terstont upt sijn gesicht te gaen / sonder bukten last opt onder sijn oogen te komen. Den Prins die dit bukten twissel dapper berdoort spreekt / Coula no-on laires maketan is andican, ofte in substantie / u knecht neemt oornooedigh affseker dooz sijn Heeren rechtvaardigh bebel op sijnen kop / kzaapt daer mede met gzoote teekenen van eerbiedigheyt achterwaerts / ende loopt gestwint upt des Konings oogen na den ouden Tommagon Mataram sijn Vaders ende oock sijn eppen gzoote Wund / daer by hy als sijn Tucht-meester ende Pedagoogh van sijn 5. tot 15. jaeren op geboedt was: alwaer gehomen zijnde beveelt hy sijn volck / die hem met gzoote pracht ende staetspeplachten te volgen / datse terstont na sijn Hof souden gaen endese sijne soobemindde gestoolen Wouwbe in eenen curteusen dzaegh-setel souden doen gaen / ende deselve met rouw lijnwaet / by haer een teeken van rouw en droefheyt / souden hedecken / ende deselve alsoo dzagen tot den Tommagon Wiera Gouna, daer by dooz de ooren van een pegelijck by doende: want sulchs is mijns Heeren rechtvaardige sententie om de overspeelbers te straffen. Dit wert aldus terstont geffectueert / sood dat den Tommagon eer hy upt des Konings Hof quam / t' sijnre verwonderinge het geroofde twiff bont / t' sijnen hupsse. De passie hem nu andermaal bebroerend / treckt terstont sijn criss upt / ende doozsteekt dese jonge Wouwbe met 5. ofte 6. steecken / datse mozs doodt bleef / latende 't lichaem tot teekenen van sijn wzaeck-lust op 't belt werpen / alwaerse hepmelijck dooz 's Prins ten volck bezagen wert. De Prins die sijn Vaders intentie beter dan desen gzammen Tommagon verstaen had / was daer over hzachtigh onzstelt / ende oock soo rouwigh / dat hy / soo men sept onder de Javanen, in dze jaeren geen Wouwbe wilde bekennen / ende tot dien epnde alle sijn Con-
~~tributen~~ ^{tributen} anarte naets dede opskupten. Om oock sijn Vader booz al te behagen ende sijn leedwesen te betoonen hem vertoont te hebben / re-
 commandeerde hy alle sijn volck / die wel 12. a 16000. sterck waren / onder den Tommagon Mataram, hem biddende haer booztaen wel te regeren / hy wilde naest hem het gebiedt ober haer behouden / sich noch niet verstandigh genoegh kennende / de macht te gebzupken die den Koning hem soo misdelijck gegeven had: liet sijn haz af-scheren tot teekenen van droefheyt / hiele sich daerenboven meer dan 2. jaeren tot desen Tommagons, om noch quansups te leeren als een kint / latende dooz sijn grootste Loeras sijn vertroude hups-saken met geduerige communicatien van desen Tommagon Mataram waernemen. Den Koning by occasie het doen en laten van sijn Soon aengebracht zijnde / was ober sijn wiffseht ende nedzige gehoozsaemheyt wel te vzeden: maer Wiera Gouna, als sijn minjon en albedyff bagelijcx ten Hobe komende / sepde hy dese reden en eenmaal t' sijnre Vrienden presentie tegens hem: ghy betoont dooz ube passie / dat ghy onberstandigh zijt. Wat hebt ghy gewonnen met die jonge Wouwbe te dooden / die ghy wil wist dooz mijn Soons gewelt gerooft te wesen. Ich heb u ober de aenklachte eenmaal u faut aengewesen /

De Konig
 gebiet hem
 niet meer
 onder sijn
 oogen te
 komen.

Den Prinse
 sendt de
 geroofde
 vrouwe
 wederom
 aen den
 Tomma-
 gon:

Den Tom-
 magon
 doorsteekt
 de jonge
 vrouw.

Den Prinse
 doet groo-
 te teycken-
 en van
 leedwesen,
 als in drie
 jaeren ge-
 vrouwe
 bekennen-
 de en an-
 ders.

Dē Konig
 bestrafte dē
 Tomma-
 gon weder-
 om over
 sijn onver-
 standt en
 vermaent
 hem tot
 vriend-
 schap.

nu verdubbelt ghy de selve. **Mijn Soon** toont daer in sijn verstandt/ dat hy op mijn bevel haer heeft laten wech bzaegen / sonder eens haer te verben sten / ofte eerst aen te sprecken / betoomende alsoo sijn liefdens passie ver boben utwe gramschap. **Buypen** t'wijffel was oock sijne intentie/ gelijk oock de mijne/ dat ghy de selve hem weder soude gefonden hebben/ daer mede ghy sijn bzuynschap hooghlyck gewonnen sout hebben: nu maect ghy van een verstooyden Prins oock een bedyoefden/ te bzeesen zijnde dat sulcx t'sijner tijdt wel alteratie onder u ende d'utwe sal maken. **Niettemin** sal ick / soo langh ick leef / mijn best doen / om bzuynschap te bewercken/ die ick oock geblede van u zijde op 't alderhooghst te betrachten op poene van mijn ongenade. **Niet** tegenstaende dese redenen hozt na de doot van de omgebzachte **Wrouwe** gevallen waren / soo most echter den Prins dyle volle jaeren dus eensam verlijten / sonder dat den Koningh opt van hem repte : na 't verloop van welken tijdt den Koningh eenmael aen den **Tommagon Mataram** bzaeghde; hoe daert den bengel / is hy al wijser geworzen. **Den** **Tommagon** antwoorde / dat hy niet twijfelde ofte des Pringhen verstandt soude den Koningh booztaen seer wel te bzedent stellen : welke bzaege nu na de **Jabaense** hoof-zeden/ genoegh waren om den Pringze weder ten **Hove** te roepen / die de occasie oock niet versupinde/ maer verthoonde hem des anderen daeghs met sijn vorlige staet en grabepte soodantgh sijn qualtrept albaer betaemde/ sonder datter een eenigh boozdt gefproochen wert anders als ofte hy nopt hadde absent geweest ; obrinerende van doe af van sijn **Wader** seer groote macht / die allenghs boben **Wiera Gouna** heen kilom. **Wijf** jaeren hier na is den ouden Koningh komen te sterben/ die desen sijnen **Jongen Sone** / oudt outrent 26. jaeren / met sonderlinge boozsichtigheyt ende bestie / selfs van **Wiera Gouna** in 't **Jabaense** Rijck heeft doen bebestigen. **Den** Prins nu 2. jaeren gebestight zijnde tot Koningh, hadde desen **Wiera Gouna** noch grpoter macht gegeven/ als hy booz heen hy sijn **Wader** had; doch het geversich sijn oude **Dienaren** in jonge veranderen / gevende de reise weder aen sijn eppen minjons / daer sich den Koningh altoos in vertrouwt had. **Maer** dit veranderen geloofde **Wiera Gouna** dat hem 's **Konings** **Dienaers** tot sijn dienst waren gegeven / om hem sijn affecte te bewijzen / wetende dat 's **Konings** **Wader** hem sijn gunst hooghlyck had gerecommandeert: maer den Koningh benam hem dus doende sijn beste Raets-lupden / de macht / ende verseeckeringe. **Den** Koningh nu alle occasie waer nemen- de / vant gelegentheyt in 't Jaer 1647. sijn langh gesimuleert concept upt te voeren : want de **Baleyers** eenige hofstillept op **Balanbangham** bzeeben / ende eenige **Javanen** albaer doot geflagen hebbende / beynsde hem hier ober machtygh te verstooren: **proponeerde** daerom selfs in **Ver- soon** dertwaerts te willen trecken / om de hoon te wzecken sijn **Ver- soon** aengedaen. 's **Konings** **Wunden** / die hem best kenden / spraken sulcx ootmoedigh tegen: maer dat de couragte van **Wiera Gouna** daer sulcx toe bestant genoegh was / die 't oock terstont aennamen / maer quam nopt weder / alsoo sijn verraders hem buypen hebbende / om dat hy **quan supps** 's **Konings** bevel niet na de letter uptboerden / terstont vermooyden / dat oock

Den Prin-
ce komt
wederom
ten Hove.

Den ouden
Koningh
sterft en
bevestight
den Prince
sijn jongen
soon in 't
Rijck.

Den Kö-
ning soekt
uyt wrack-
lust den
Tommag-
on van
kant te
helpen.

Wiera
Gouna
wort ver-
moort en
alle sijn
gelsicht.

oock onder dit pzetext in den Mataram geschiede aen alle sijn geslacht / soo verre men het selve berekenen konde. Dit gedaen zijnde doet den Koningh sijn verbadigh over 't ongelijck hem aengedaen / ende belast boozt alle die met Wiera Gouna de hachten aen sijn Vader wel eer gedaen hadden met Wijff ende Kinderen als rebellige menschen upt te roepen / 't welck beel dypfende onnoosele Vrouwen ende Kinderen 't leven gekoost heeft. Maer sijn Broeder simuleerden den Koningh ende bepufde sich geheel onkundigh / dat hy mede onder den rangh van sijn vbanden geweest hadde / ende betwees / na 't uproepen van sijn meeste vbanden / den selven groote vbanden / die sich echter daer op niet seer verlatende / ende nu sijn beste vbanden alle meest quijt zijnde / begaf sich tot een nieuwen aenhangh booz hem te vergaderen ; ende wel wetende dat sijn Broeder seer naeuw op sijn dagelijck bedrijf liet passen / wende hem tot haer Mahometaense Papen / als minst suspect / daer dooz hy dese en gene sijner overgebleven vbanden liet spreken / om soo men sept / den Koningh in 't Tournoy-soel om te brengen. Den Koningh dit ter ooren komende / sprack daer van met sijn Dom Pangoram Porbaja , die seer verschijcht zijnde / den Koningh echter badt dat hy sich aen sijns Broeders bloedt niet wilde schuldigh maecken. Den Koningh beloost hem dat op sijn trouw met eenige woorden / die onder haer seer hepligh werden gehouden / ende beveelt den Dom sijn Raet te gaen spreken met expresse last alle sijn medestanders by namen op te geben / ofte hy wilde onschuldigh aen sijn doodt zijn. De Broeder wepget 't selve ende othent alles met groote stantvastighheyt. De Koningh die sijn jaloufse van staet meer geloof gaf / berooft hem van alle sijn Princelijcke waerdighheyt / hem bevelende niet meer dan 300. mannen tot den Tommagon Mataram hun bepder Leer-meester te gaen leeren wijs worden / sonder tot nader last opt hupten des Tommagons huys te gaen. Zijn Volck dat groot in getal was / doet hy de booznaemste eenige doodt / de welke booz haer doodt eenige Papen Dentapien om haer Kinderen leven te salveren / die niettemin hupten de supgelingen alle gedoodt wierden : de rest werden onder sijn vbanden verdeelt. Des Konings Broeder / genaemt Radin Agongh , dese smaet niet wel konnende verduwen / resolveert desperatelijck te sterben / antmeerende ontrent 50. a 60. upt sijn 300. overgebleven volck desgelijcks te doen : tot dien epnde neemt hy den tijdt waer dat den Koningh na de gewoonte des landts ter Justitie sat met alle sijne Grooten verselt / ende komt alsoo te Paerde binnen rijden / doodt slaende / met hulp van de sijne die hem verhinderen wilden te Paerde binnen te komen. Den Koningh sulchs siende geeft last terstont alle sijns Broeders Compangions doot te slaen / maer dat niemandt soo stout was de hant aen 's Konings bloet te leggen. Dit geschiede dooz de groote menigheyt van de gewapende lijfwachters soo gewint / dat se alle in een krozen tijt dan hun Paerden ter neder gestooren werden. Den desperaten Broeder / die de doodt socht / dede sijn upterste debbot om onder den hoop van sijne adjuncten gedoodt te werden maer weret soodantgh gemijdt / dat seifs sijn Paert niet gequijst weret / niet tegenstaende hy met sijn lange crls meer dan 20.

lijf

De Koning houdt sich als onwetende dat sijn Broeder met sijn Vyanden den was geweest en bewijst hem vriendtschap. Des Konings Broeder soeckt hem om te brengen.

De Koning berooft sijn Broeder van alle Princelijcke waerdighheyt.

Des Konings Broeder resolveert desperatelijck te sterben.

lyf-wachten dooz sijn voeten doodt stach / daer upt de hzacht han deses
 Oprans bevelen konnen geoozdeelt werden. De complicen daer doodt
 leggende / bebal den Koningh met lupder stemme dat sijn Broeder soude
 nederfitten / hy schonck hem 't leven op sijn trouw / d'ander rasende
 wan upfinttighheyt begon d'een dooz en d'ander na doodt te steecken.
 Hier op bebal den Koningh sijn Paert te dooden / dat terstont geschiede /
 niet te min doer hy te voet noch al sijn best om hy den Koningh te komen /
 't welck hem dooz 't groot getal lyf-wachten geheel onmogelijck was.
 Dus rasende steekt hy een stock-ouden Batin doodt / die van alle men-
 schen ende den Koningh selfs hartelijck bemint was. Dit verdoot den
 Soufouhouan soodantigh dat hy lupdt upt septe: mijn mantrys laet nie-
 mandt van d' uwe meer dooden / ick ben onschuldigh aen mijn Broeders
 bloet / doet u debboit hem tot redenen te bzengen / des niet / ick laet
 mijn Heer ende Vader (meenende daer mede sijn oom Pangoran Porbaja)
 hier om u oozte te geben ende stel mijn wyl onder sijn befeben. Da wel-
 ke redenen den Koningh na binnen vertroock. De Broeder nu van alle
 kanten omringht zijnde om tot redenen gebzachte te werden steekt noch
 een der Broeten mozs doodt / 't welck Pangoran Porbaja verdzietende liet
 het selve den Koningh weten / die last gaf dat sp haer verwoeren mochten /
 welck bebel soo haest niet gegeben zijnde / ofte 's Koninghs Broeder wert
 terstont doozstecken. Nemandt mocht sich hier verwonderen dat den
 Koningh sijn Broeders leven willende salveren hem dooz hzacht van volck
 niet liet vatten ende vast houden / doch sulcks is geheel bupten haer pze-
 rijck ende nature / geen minder den meerder mogende aentraecken om
 hem te offeneeren / op pene van de doodt: veel min heeft dit den Koningh
 aen sijn Broeder 't sijnre pzesentte willen gedoogen / om de heplicheyt van
 haer respect te bewaren / dien volgens lieber last willen geben hem te
 dooden / waer upt andermael den woerden en arrogantien aert deser
 menschen te bespeuren zp. Den Koningh sich nu heel bedroeft gelatende
 beveelt den Broeder heerlijck te begraven / laet sijn hore tot tecken dan
 doozsheyt van sijn hooft afschzopen / ende betreurte eenige dagen sijn Broe-
 ders doodt / binnen welchen tijdt hy niet ledigh was om sijn harsenen te
 bekommeren / hoedantigh hy sich mocht wozecken ober de Papen / wel-
 ke hem soo verraden wilden / nemandt van 't heele landt gedachten
 hebbende / dat hy de handt aen dit volck soo cruel soude geslagen hebben.
 Om nu sijn desseyn upt te hoeren ontbiet hy hier van sijn liefste haren tot
 sijn oogh-wit dienstigh-gasten dewelcke altoos van jongs op hem gedient
 ende meest gelijcke ouderdom hadden; die oock reede van hem in des om-
 gebzachte Heeren grootste bedentingen gestelt waren ende machtigh
 kringhs volck onder haer hadden. Sijn neef doe Badja Maes, en nu
 Pangeran Aria genaemt / daer hy in Tournop soo heftigh namaels
 mede liep (als boozsept) was den eersten: den tweeden Tommagon Nata
 Air Nawa (pzesent Tommagon Paty ende onsen besten bzund): den der-
 den Tommagon Soura Nata, nu Tommagon Damack (mede onsen seer goe-
 den bzundt): ende den vierden Quey Nebey Wiera Patra 's Koninghs
 grootste minjow / die oock Wiera Gouna doozsteecken had. Dese 4. mach-
 tige

Des Ko-
 ninghs
 Broeder
 wert door-
 stecken.

De Koning
 bedrijft
 rouweover
 sijn Broe-
 der en
 soekt sich
 te wreken
 over de
 Papen.

tige Heeren gaf hy last haer op 4. plaetsen / namentlyck in 't Zupden /
 in 't Noorden / in 't Oosten / ende in 't Westen haer te verdeelen / ende
 sozich te vragen dat niet een van alles dat den naem van Paey draeghe
 binnen de geheele jurisdictie van de Mataram hem ontquam / haer tot dien
 epnde instruerende / eerst dooz hun Dolch te doep vernemen onder pretext
 van versouch / hare namen / haer geslacht / haer pertinentie wooningen /
 ende sulchs meer als hy oordeelbe bequaem te wesen om hun met een
 slag alle doot te slaen / verbiidende aen de ondersoekers selfs te melden
 wat sijn desseyn was. Middelerwyl quam den Koningh onder pretext
 van sijn rout nlet te voorszijn / maer liet de weechelijche justitie echter
 binnen 't Hof voortgaen / daerse seer preeys in zijn / om 't land van ge-
 boefte te supberen. Den Koningh nu pertinent alles aengebracht zijnde /
 ende de namen hebbende soo wel van de schuldlige als van de onschuldlige /
 belast haer hun dienaers wel te doen passen ende yder de sijne wis te ne-
 men / sonder Aan / Wout / ofte onnoosele kinderen te verschoonen /
 haer met renen het tercken gebende dat dit most geschieden soo haest hy
 upt sijn Hof een Canon-schoot liet doen. Dit bus bestelt zijnde / wapent
 sijn den Koningh op den bestenden dagh met goede wachters / alle on-
 der sijne trouwe vrienden verdeelt / ende was de Canon-schoot soo haest
 nlet gedaen ofte daer werden niet min dan ontrent 5. a 6000. Zielen
 ellendigh vermoort binnen een half upre tijdt. Den Koningh dit buy-
 ten permandis kennisse soo behendigh uptgeboert hebbende / komt des
 anderendaeghs te voorszijn met een seer gestoot ende ontsiet gelaet / sit-
 tende meer als een upre tijt sonder spzecken / dat onder alle de Pangorans
 ende Heeren sulcken ellendigen verslagenthoert maecte / dat niemant
 darde tischen ofte opsten / epdelijck spzack hy tot sijn Oom / hem ver-
 halende hoe dese Papendie haer in alle deughden hoorde booz te gaen /
 oozsaect waren van sijn Woeders doot / dooz dese 4. Heeren / die sijn wis
 geefteert hadden / te voorszijn doende vzenge eenige deser Papen die
 booz de vergheringe bekenden / datse booz hadden 's Konings Woeder
 Koningh te maecten. Dese wierden terstont buyten gebracht ende
 gedoodt. Den Koningh nu de loffe toom aen sijn toozn gebende liet alle
 de groote Heeren tot 7. a 8. in 't getal 't sijner presentie mede vatten ende
 van daer slegen / waer op hy noch eenige suspicie hadde / die bebelende
 terstont te dooden ; soo oock van haer Woumen ende kinderen op de
 berse daet geschieden : daer mede den Koningh weder vertroock / latende
 alle de oude Heeren die hy sijns Vaders tijdt berheben waren in groote
 last ende bekommeringe / gelijck sulchs niet sonder reden was. Den
 Pangoran Porbaya selfs quam nu oock vzesende des anderendaeghs tegen
 de gewoonte niet ten Hove / liet oock 't selve niet bekent maken / maer
 maecte hem onder den duym sterck / alsoo hy seer groot ende machtigh
 van Dolch was / ende oock seer veel verheben kinderen / kins kinderen
 ren en vanden hadde. Selfs Badja Maes was sijn Soon / die selfs on-
 der 's Konings beste vanden gereekent wert / als voorszekt is. Den Kon-
 ingh die dit na de Javaense wetten niet verdragen mochte / en daeren-
 boven booz eenigh ongeneught vzesende / sent om dit werck geen woetel

5. a 6000.
 Zielen ver-
 moort ,
 binnen een
 halfuyte
 tijds.

Pangoram
 Porbaya
 's Konings
 Oom komt
 uyt vrees
 niet ten
 Hove en
 versteect
 sich hey-
 melijck.

De Koninkl
wil Pango-
ran Borba-
ja befocke.

te gunnen/en sijn grootmoedigheyt te rhodnen/ den Soon Badja Maes toe
sijnen Vader/ hem doende aensleggen/ dat hy redenen had niet ten Hode
te verschijnen/ om dat hy dit groote werck sonder sijn communkaete
hadde uptgeboert/ hy wilde hem derhalven des anderen daeghs met sijn
sulte komen besoecken/ om sijn onschuld te doen/ beclieude desen Soon
by sijn Vader te blijven om hem te helpen in 't tracteren van sijn Wun-
den/ die hy wilde mede bzengen. Desen Heer die dese tael wel verstont/
antwoorde dat hy niet sijns Vaders maer des Majestepts dienaer was/
daer by hy leben ende sterben wilde. De Koningh antwoort: voldoet
mijn bebel op pene van mijn gramschap/ ende laet hem terstont alle
sijn Wolck afnemen/ wapent sich met meer dan 200000. Mannen ende
alle de macht sijner Wunden om den Pangoran Porbaya sijn Oom te gaen
besoecken. Desen grissen Heer wijght niet/ maer sent den Soon we-
der tot den Koningh om sijn Majestept te verwachten/ ende hem booz
dese onverdiende eer te bedancken. Den Soon wijders bebelende by
sijn Majestept te blijven/ om hem te dienen alsoo 't hem noch aen geen
berstandt gebjack/ den Koningh ende sijne Hobelingen na merite te
ontfangen. Des Koninghs Moeder/ die doe noch leefde/ dit dzoebigh
besoecken te gemoet siende/ sent upt haer Hof aen den Koningh om per-
missie tot sijn Vaders ende haers Heeren grafte mogen gaen. Den
Koningh dit wel meer toegestaen hebbende/ denckt niet op de loofheyt
van dese Woutw/ ende staet het toe: sy bupten zijnde doet haer in 't huys
van Pangoran Porbaya bzagen/ hem biddende hy wilde haer na sijn Woe-
ders graf verselschappen/ alsoo des Koninghs wil was hun aldaer te be-
soecken/ ende beswoert hem sulchs met eenen eed na hare wijse. Desen
grissen laet hem van dese Woutw bewegen/ die haer dzeughde in sijn
presentsie te dooden/ soo hy haer bede niet na quam. Wijders selde
dese kloecke Woutw soodanige ordze/ dat niemant den Koningh van
haer bedrijfs kennisse had konnen geben: want sy haer kostelijcke dzaegh-
setel met haer Wolck ledigh na 't graf hadde doen bzagen verfelt met haer
sulte/ die selfs niet beter wisten/ ende was als een dienstmaecht selfs
aldus tot den Pangoran Porbaya gekomen. In 't reysen na 't grafte be-
dzieghet sy andermael den Pangoran Porbaya, latende sich in een andere
dzaegh-setel by haer Soon bzengen/ende den ledigen den Pangoran versel-
schappen. Ontrent haer Soon zijnde/ daer niemant by mocht komen/
maechtse haer bekent/ ende dzinght met hare authoritept dooz alle de
wachten henen tot booz haer Soon/ ende werpt haer booz sijn voeten
neder. De Koningh verschyicht zijnde/ recht haer op/ ende dzaeght wat
haer lette: sy antwoort/ dat sijn Vaders stem hem terstont by sijn graf
reys/ ende soo hy wepgerde daer terstont met haer te komen/ sy wilde
haer dooden booz sijn voeten/ haer bloote cris tot dien epnde upt de
scheede treckende. De Koningh doe haer booznemen psumeert ende/
doch niet wetende hoedanigh/ resolbeert sijn Moeders bede te gehoorsam-
men/ gebende last aen sijn Schoon-vader Pangoran Sorbaya (die hy wilft
bpandt van Pangoran Porbaya te wesen) om wel op sijn Ooms huys te
doen letten/ geresolbeert zijnde sijn Moeder met een praetjen aen 't graf
te

Des Ko-
nings Moe-
der gaet
tusschen
beyde.

te laten (dat niet ver was) ende van terstont weder te keeren: maer nu aen 'e graf gekomen zijnde / dat met veel besondere plaetsen afgemuerd was / brenghet haer Soon in de waerdigste plaetsen daer 't graf stont / hebbende den Pangoran Porbaya in een ander daer naest aen doen bzingen / die doch niet langh daer na sijn Schoon-suster gewacht had. Sp met haer Soon geseten zijnde bidt dat sijn Volck vertrecken mocht / gelijk oock haer Dienst-maeghden. Den Koningh staet dit toe / verwondert zijnde over de besighept van sijn Moeder. Hier valt sp hem om de hals ende kniet / hem biddende te gedencken dat sp sijn leven vooz sijn Daders gramscap eenmael geberghet had / dat oock haer buych ende bozsten getuppen waren / van sijn oorzpronck ende opboedingh / hadt hem derhalven om een bede die niemant als hem selfs pzojjtelijck soude wesen. Den Koningh wel merckende wat haer bede was / antwoort / dat sijn reputatie hem veel liever was als sijn hooft / ende de heele werelt: de Moeder seft / dat sp sulchs sijn Majesteit in sijn epgen oozdeel stelt / hem versekerende dat sp selfs daer de grootste sozgh vooz gedzagen hadde. Hier op 't jatwoort bekomende / bidt sp vooz 't leven en waerdigheyt van Pangoran Porbaya op 't respect van die graf ende sijn Daders recommandatie. Den Koningh antwoort sulchs besjoudens sijn Majesteit niet geschieden kan / sp versekeret hem sulcx vooz sijn oogen te betoonen / bidt een wepnigh daer te betoeben ende loopt by den Pangoran, maectt hem rondt-upt haer bedzjff bekent / ende dat sp nu in 's Koninghs macht was / die al sijn lijf-wacht daer had / doch sp hadder foodantigh in versten / dat alles buyten verjckel was / ende troont hem soo vooz den Soufouhouan, die van dese verschijninge soo wel als den Gorn verbaest was. Den Pangoran sijn verjckel gedenckende ende het ombzingen van sijn gzoote geslacht / die meer als 50. Soons en Soons Sonen waren / bzeefende / resolueert hem te vernederen / valt vooz den Koningh weder ende kust sijn gzoote toon. Gedurende dese vernederinge doet dit arge wjff alle 's Koninghs ende des Pangorans bztenden / die hun verselt hadden / binnen komen / die dese vernederinge des Pangorans stende ten hooghsten verblijt waren. De Koningh nu bewogen vergeeft sijn ongehoorzamheyt / en sweert daer niet eenen eed / dat sp sijn Gorn noyt gedacht hadde om te doen bzingen / maer wel om hem van sijn macht te berooben die sp tegens hem hadde wilsen misbzupcken. De vrede wert op 't graf getroffen / ende reysen sp bepde pber na sijn Hof. Des anderen daeghs den Pangoran Porbaya ten Hobe als voozheen komende / permitteert hem den Koningh noopt ten Hobe te komen dan als 't hem beliefde / pzijsende grootelijcx sijn Moeders boozsichtigheyt / die dese gzoote en seer apparente bloedstozing belet hadde. Dit wert aldus van de Jabanen verhaelt gebeurt te zijn / sonder dat ick andere redenen van wetenschap kan geben / als dat het voozverhaelde van 't ombzingen der Papen waerachtigh zp / daer van de doode rompen by mijn aentwefen noch te sien waren. Upt dit lange verhael machmen oozdeelen van wat vrede / harde / ende onbersette-lijcke haer-bzagende nature dese natie gedzeden wert / ende hoe souberepni desen Soufouhouan over sijn volck regeert / mitsgaders hoe verrader sch

Den Pangoran vernedert sijn oom den Pangoran sijn ongehoorzamheyt.

De Koning vergeeft sijn oom den Pangoran sijn ongehoorzamheyt.

dese menschen haer booznemen dooz konstig beynsen weten te berbergen.

Al hoe wel desen Koningh de eerste 3. jaeren soo wozeed en bloet dooztig geregeert heeft / soo kan sck niet nalaten tot sijn lof dit daer by te boegen dat hy 't sedert soo goedertieren geweeft is / dat de Javanen selfs hem nu krachtelgch beminnen : want d'obergebleben oude Heeren sijn Waders / sijn presentelgch boven sijn grootste minjons in achtghing / den Koningh sich nu niet ontsiende tot deselve te gaen : Immers het is by mijn aentoesen in de Mararam gebeur / dat hy den Pangoran Porbaya is gaen besoecken met woepnigh suite / altoaer den geheelen nacht met bzeughde doozgebracht zijnde / moesten de oude Heeren / die hem alle dooz sijn last berfeschapten met hem aldaer blyghen slapen / tot na den middagh gaende doe tot Nebey Wiera Patra, daer hy met andere Heeren van sijn ouderdom de volgende nacht bleef. Den derden dagh was het Tournoy-tijdt / doe moesten alle dese boozname Heeren oudt ende jongh den geheelen nacht daer blyghen / om met hem bzoelgch te wesen / latende deselve wel bernoeght berrecken / die geen upt gesondert van hem met het een ofte ander begiftight werden. Sijn dagelgchse bzeughde ende bzoelgche tijt berdyff getuyghet oock dat hy op de sijne present geen achterdocht heeft niet twyffelende ofte alle sijne quaetgunstige sijn uptgeroep.

Groote menighte van vrouwen bewaren des Konings Hof.

't Principaelste om dooz d'onse tot verwonderinge te strecken is / dat de binnen-wacht van desen Doozt alle Vrouwen zijn / ende dat in dit groote Hof des nachts niet eenen mans persoon is dan alleen den Koningh : binnen 't welck boozsecker mach geloofst werden niet min dan 1000. wijden te wesen / pder aldaer sijn betofut hebbende / die oock als de regeringe der mannen onder hoofden verdeelt zijn / nochtans te verstaen zijnde / dat dit groote getal niet dooz sijn vrouwen ofte bproyden mogen gerekent werden / maer alleen om hem / sijn vrouwen / en concubinen te dienen / alsoo de meeste part by beurten dagelgchs upt het Hof gaen / om te verzoegen wat datter binnen gebreck mocht wesen / ende haer behoefte te bekomen. De ozyde van alle dese vrouwen / soo veel myn upttergch hebbe konnen inzoormen / is dusdanigh : rondsom langhs den muer van 't Hof hebben groot getal ontrent tot 3000. het bewint / om dese muer van binnen te bewaecken ; dat geen vrouwen hun upt het Hof dooz pzaetgch mochten begeben / ofte geen mans van bupren daer mochten overklimmen. Dese oude vrouwen bewaren oock alle de poozzen ende ingangen van alle de afgeslooten ende besondere berrecken van 't Hof ober pder der selver een Gouvernante gestelt zijnde. Ober alle dese waren by mijn jonghste aentwesen 2. vrouwen tot opperste hoofden / de eene genaemt Injey Maes ; ende d'andere Injey 't Chela. Boven dese 3000. oude zijnder noch ontrent 3000. middelbare jonge vrouwen tot dienst van des Konings wijden ende bproyden / staende mede onder dese 2. oude hoofden / als deselve begeren upt te gaen / maer anders niet. Dreffens dese zijn noch niet min dan 4000. handtwercksters / om te bewerken 't gene alle dese soo wel als sy selfs moghten van nooden hebben. Dit handtwerck bestaet in heuken-dienst / weben / spinnen / bozduren / schilderen / naepen / ende alles wat tot vrouwen-werck kan bebacht werden.

4000. handtwercksters.

werden. Alle dese 10000. mogen by beurten uptgaen: die hem partt-
 culster dienen zijn ontrent 400. d'alder schoonste diemen dooz 'tgeheele land
 vinden kan. Van dit getal heeft den Koningh 4. wettigh getroude wij-
 ven upt de gzoortste ende doozluchtighste geslachten. Alder van dese
 bzoutwen heeft onder haer sozge / behalven d'andere dienstboden / 40. 50.
 a 60. van 's Koningsh bptwijven / die hy nu by d'een dan by d'ander ver-
 plaest na sijn belieben / oock heeft hy eenige liever bptwijven / die niet
 onder dese 4. bzoutwen maer andere oude bzoutwen appart logeren / ende
 tot supplement van 't getal ruim hondert en vyftigh maeghden / die da-
 gelyck in alle exercitie van wapenen / dansen / singen / spelen &c. ge-
 oeffent werden / daer van hem (als hy uptgaet) altoos ten minsten 30.
 verselschappen: van dese 30. zijnder altoos 4. niet bloote plecken / die
 dicht aen sijn beyde zijden sitten met de scherpte des pfer's baerdigh om te
 steecken. Item 16. die seer wel met roers konnen omgaen / daer mede
 sy hem van achteren ende van beyde zijden beslupten: d'andere 10.
 dzaeght de 1. sijn waterkrupck soo hy dzincken wil: de 2. sijn Siry Pie-
 nangh: den 3. sijn tabacxpyl ende den taback: den 4. het buer om den
 taback te ontstecken: de 5. een reuckwerckkastien: de 6. en 7. hebben
 een vierhante clerlyke doose in een juck hangen / daer een stuwelen bo-
 venroek in lept ofte hy die gelsefde aen te doen / ende aenhebbende / daer
 in mach versect werden; soo oock eenigh schijfgereetschap / muplen en
 de ander verschooningh van kleederen: de 8. dzaeght een curteus marjen/
 als hy bupten gaet om op te sitten: de 9. een aerdigh Sonnedekje / om als
 hy sit 't selve ober sijn hooft te houden. Als hy gaet wert een gzootten son-
 nendek van een man gedragen: de 10. past op sijn muplen als hy die upt
 ofte aen wil doen. Dese laeste 10. sitten met het aengesicht na den Ko-
 ningh gewent / recht dooz hem: d'andere 20. gewapende sitten aen beyde
 zijden en achter hem gedurigh een pder aenslende ofte sich pmandt oock
 vermeet den Koningh sonder oorzsaech aen te sien / soo dat hy rontsom op
 een hooger stoel sonder leuningh in dese maeghden besloten is. Onder
 dese maeghden heeft hy oock sijne danserinnen / als hier doozsept is / soo
 dat op dit getal ten princपालen sijn leven en gesontheyt verroutwt waert.
 Seer selden gebeurt het dat den Koningh van dese eenige tot bptwijven
 neemt / niet tegenstaende 't selve oock van de schoonste des Landts zijn/
 maer 't gebeurt dikmael dat hy upt dese de groote Heeren van 't Landt
 een wijf geeft / op welcke hope sy den Koningh te getrouwer dienen;
 oock pretenderen dese veel geluckiger te zijn als Koningsh bptwijven / wel-
 ke soo lange den Koningh leeft / ende zelfs na sijn doot / de hope is afgesne-
 den om opt een man te trouwen.

Dese selve oorde houden mede de Grooten na rato van haer qualltept/
 een pder mogende trouwen 4. echte bzoutwen / ende soo veel bptwijven als
 hem behagelijck zy: doch ontfangen sy seer gaerne haer getroude bzoutwen
 van 's Koningsh hand / 't welck een groote preude van sijn affectie 't haer
 waert's is. Het trouwen der jongelingē aen de jonge dochters der Grooten
 om de geslachten onder malkanderen te verbinden / geschiedt mede met
 gedurige communicatie ende oortmoedigh versoek aen den Koningh,

Maeghden
 in wapenē
 geoeffent
 bewaren
 de Koning.

Houwelij-
 ken der
 Grooten
 met com-
 municatie
 des Ko-
 ninghs.

bupten waken goetbinden de groote Heeren geen hutwelijcken wisten accorderen.

Soo des Konings ofte eeniger Heeren 't zy groot ofte kleyn / hare bywijken met kinde swanger gaen / repudieren deselve een ofte meer van hare wijben / tot dat de bywijken gebaert hebben / diese booz 't baren trouwen / wanneer die terstont na 't baren ordinat weder gerepudieert werden / om geen onechte kinderen quansups te hebben. Een vrouwe die mismaecte ofte qualijck gestelde kinderen baert wert verstootten ende bupten 't geselschap der mannen wegh geslootten: maer seer hoogh estimeren sp een vrouwe die haer fraepe jonge sonen baert.

Jalouf-
heyt der
Javanen
over hare
Vrouwen.

Geen natien der werelt konnen jaloufer zijn over hare wijben als de Jabanen: want een Jabaen een anders wijf niet meer dan met de hand aenraeckende / sal den man sonder beraet dese hoon wzecken / met sijn Cris steekt hy hem doot / ende kan hy 't selve bewijzen / het wert hem by den Koningh vergeven / ende tot geen bloetschuld gereckent.

Soo een man suspicie heeft hoe geringen persoon hy zy / dat een anderen toelept met sijn wijf te poppen / ende daer van genochsamen inditte weet hy te bzingen / mach hy op d'ordinary recht-dagh booz den Koningh verschijnen om sijn klachten te doen. Den Koningh sijn rebenen suffisant achtende doet booz een sijnere onderschouten des klagers party aensleggen noyt ontrent deses Mans Wups te komen / met eenen wert den klager een Cris van den Koningh gegeven die hy continuuel draeght / ende sijn party ontrent sijn Wups bindende is gequalificeert hem daer mede doot te stecken / oock een pder sijnere bueten daer toe om hulp te roepen.

De Javanē
moeten de
Koning in
afschrapen
van sijn
hayr na-
volgen.

Den Koningh ru om dese ofte gene rebenen (dat dickmael gebeurt) sijn hayz latende afschrapen / wert 't selve 't geheele landt ober bekent gemaeckt tot waerschoutwingsh dat een pder dit te volgen heeft / wepnigh dagen daer na loopen de meergemelte onderschouten ofte beulen 't geheele landt booz / ende pemandt bindende boven de 16 jaeren welke 't hayz niet afgeschooten heeft / berooben sp booz haer selven eerst alle des mans goet ende doen den man gruwelijcke tozmenten aen / bestaende in d'iederlepe straffen. d' Eerste straffe is dusdangh: sp billen hem alle 't vel boven den zoom van de ooren (soo ver haer mutsen komen) met hayz met al tot op het bekenneel gladt af / ende laten hem soo loopen. Dese homen meest op / hoewel oock veel daer van sterben. De 2. straffe is noch wzeeder: sp nemē een ketel met zedende Olie ende binden den misdadige aen een ofte 2. beemen aen eē misch die recht ober de ketel gestelt wert / en laten hem tot de rant van d'ooren in de Olp sacken tot dat alle 't hayz van 't hooft zy. Dese sterben meest alle. De 3. straffe is een dicke pferen muts diese gloepen ende alsoo op des delinquants kop setten / dat hem bezpn en al verbrandt / dese blijven ordinat mozs doot. Welcke 3. besondere straffen een pder seer wel doen op passen om lieber 't hayz dan 't leven te missen.

Straffen
over den
gene die
sulcks na-
laten.

Weel andere pzechts heden zijn dese menschen onderwozpen / te lange om te

te verhalen/ alle van des Koninghs wil dependende: by exempel: den Koningh geen Wem ofte Taback d'inkende niemant mach d'inkene: den Koningh geen Amptson gebzupchende / d'andere moeten 't nabolgen: Niemant schijnt noch geluckiger dan de Lande-bouwers / de boeren in 't gebreghte met haer ontallijche Vrouwen ende kinderen / die soo naeuto nter bekeken worden / hebbende maer te passen om haer Heeren / onder wolens restrictie sp beschepden zijn / de kost te verschaffen ende haren overbloet van horen &c. ober te lederen: doch werden niettemin seer ellendiggh dieckmael van de Hobelingen ende haer Dienaers gequelt / daerse noyt ober derben klagen.

Om de nature der Jabanen kostelijck upt te beelden/ heeft men maer te seggen dat de gebreken ende ondeughden in haer soo volkomen zijn datmen wepnigh deughden daer tegen weet te binden / sp zijn ongelooffelijck gebepnt om hun quaet met schijn van goet te bedecken/ seer wispelurigh / ende traegh in haer booznemen: seer trots/ hooberdiggh/ en ambitieus. Twee Heeren malkanderen opstraet gemoedende sullen hun gesicht sinadelijck d' een van d' ander wenden / een pder sich inbeeldende de grootste te wesen: onmatig b'andende van gterighheyt / ende daerom seer diefsachtigh: seer luy tot den arbeyp nochtans upt breefe seer willigh als haer 't selve dooz dwangh opleet wert van den meerderen daer onder sp beschepden zijn: onmatig luxurieuus / het Turekse gebreck haer nochtans geheel niet aenhangende / daermen selfs onder haer niet van weet. Wp haer ambitie zijnse seer moozdadigh/ ende ontroutw / wenshende na malkanderens doot / den Vader den Soon/ ende den eenen Woeder den anderen/ ende de Soon den Vader gaerne doodende/ soose den Koningh maer behagen konnen / ofte in staet verhoogen. In 't dooden van malkanderen zijnse wheet ende onbarmhertigh / de lanchsamen ende pijnlijcke doodt met vermaeck aensfende: aen de sterbende selfs siet men geen veranderinge: men hooztse niet hicken/ noch sterse niet eenen traen laten; selfs seer selden onder Vrouwen en kinderen die omgezacht werden. Ich hebbe dit diaversche malen booz mijn oogen gesien: onder andere verschepe gesien razaken/ die niet een woort spzaken/ noch haer wesen veranderden. In den Dozlogh zijnse versaecht / ten zp datse benaut zijn / ofte de doot meenen niet ontgaen te konnen. Apt alle welke qualitepten haer nature wot te ppresumeren is. Haer deughden zijn wepnigh/ dewijlse alle gebepnt zijn: 't pzincipaelste is haer vzendelijckheyt ende beleeftheyt / daer mede sp de Europeanen selfs overtreffen. Men heeft onder haer geen schelt-woozden kleyn noch groot; 't geene ich opt gehoozt hebbe / was onder kinderen seggende d' eene tegen d' andere: O doubila, ofte ghij ongeluckige. Wan ernstige saken onder malkanderen sprekende houden sp hun seer deftiggh / gebzupchende wepnigh woozden. In vzolijckheyt zijnse uptgelaten / wie meer oozfaech tot lachen kan geben wert meest gepresen: sp zijn groote beminders van Paerden / sullende selber liever gebreck liden dan hun Paert 't sijne te onthouden: seer liberael nedzigh en beleeft / als den een den anderen tracteert: haer discourses beeltdes aenleggende om den

Uytbeel-
dinge van
den aert
der Javan-
nen.

Koning

Koningh op 't hooghst in sijn absentie te pzyffen; beintinnen haer Koningh uytwendigh soo vierigh / datse hem als een Godt respecteren / stellen sulchen fondament op haer Nachornetaense Godsdienst / datse haer saligheyt onseplbaer gelooben / ende alle andere verbloechen / ja als onsalige menschen bespotten. In noot zijnde overtroffen sp alle natien / dooz desperaet bechten schupmbeckende van boosheyt als dulle honden : buyten dese onsefupnige alteratie zijne altoos haer selben soo gelijck / dat men nopt sien kan offe goet of quaedt zyn / dzoebigh of blijde. In neutrale saken / ober eenige delicten disputerende / tracht elck met al sijn verstant de rechtbaerdigheyt booz te staen / diese anders wepnigh achtren als 'er maer boozdeel by sien : soo dat hun deughden de grootste boosheyt meer bedecken dan verbeteren / malhanderen in nature soo gelijck zijnde / datmen soude seggen dat alle Jabanen in een Hups opgedoet en van een Vader geteelt waren. Den besten die ick opt gefrequeenteert heb is den Tommagon Paty, daer ick veel ongebeprnstheyt ende tegen hare nature eenige trouwe in bevonden hebbe / die onder de nijdige Grooten daerom den Hollander (als een genoeghsaem schelt-woozdr) genaemt wert.

Onder alle de Koninghen van gantsch India is niemant die onse Gesanten hooger eer aendoet als desen Koningh : ende dewyl ick bysmael na een derwaerts geweest ben / is dese eere continueel met trappen aengegroept. De eerste mael quamen wy ongewapent op 't buyten-pleyn. De 2. mael gewapent op 't eerste binnen-pleyn. De 3. mael met onse gantsche suite gewapent booz den Koningh. De 4. mael met onse gantsche suite gewapent / ende werden wy een Jabaense lijfwaacht van 400. Mannen alle gewapent met een naem soo hoogh als eenigh Landt-heer neffens de eertreckenengegeven / ende quamen by hem ten Tournop ende te gast. De 5. ende de jonghste mael sepde den Koningh wy niet hooger te konnen verheffen / als wy sijn heele Landt te schencken om daer te doen wat ick begeerde / gelijck oock wy in waerheyt ongelooffelijck dzoheyt hebben genoten / gaende booz 't heele Landt met onse Jabaense lijfwaacht daer wy begeerden / van de selve gebent als een Koningh. Haer uytwendige pzychte ende eer ober straet gaende is seer heerlijck : booz aen gaen ontrent 100. pierkensers achter malhandere / alle met een scheede de piers gedeckt / deselve op de schouder dzagende : daer aen 10. Musquetiers / de musquetten met root sijn waet obertogen : daer aen volgt een man dzagende een Quitasol, de 2. 't water in een aerden hupck dat in een aerdigh korzen hangt. De 3. een matjen om op te sitten. De 4. en 5. een vierkante curieuse doose booz hun bepde aen een juck gedragen : hier in liggen eenige kleeden ofte andere behoefte. De 7. ende 8. dzagen 2. bloote Piecken opwaerts ende gaen aen wederzijden booz 't Paert daer 't heerschap op st. De 9. dzaeght de Siery Pienangh. De 10. de Tabax-pijp ende de Taback. De 11. de Quitasol aen een langen stock ober des Heerschaps hooft. De 12. en 13. gaen met 2. bloote Piecken achter 't Paert. Derest van 't andere volck tot supplement van 3. a 400. man loopen rondsom ende achter 't Paert om 't heerschap gedurnigh na de oogen te sien. Maer dese staetsse ben ick de jonghste tweemalen ingehaelt

De Neder-landsehe Gesanten nergens in Indien met meerder eere onthael.

Pracht der Javaense Heeren over straet gaende.

haelt/ in 't landt gecareffeert/ ende weder uptgelept tot aen 't scheeps-
 doort/ om na Batavia te bertrecken. Doch zijn alle dese roosen ende le-
 lien niet sonder scherpe doornen: want die der 't lijf ende des Konings
 gratie behouden af dzenght/ daerenboven sijn last wel bericht heeft/ is
 schuldigh Godt dooz sijn genade te dancken/ alsoo aen een verkeert
 woort ofte kleyn versump van haer wille 't leben ende byzhepdt gelegen
 zp: als in den aert deser menschen genoch te bespeuren is/ nopt pe-
 mandt nader aen 't ballen zijnde dan als hy van den Koningh verheben
 wert.

In 't aenkomen van de eerste audientie dooz den Koningh, als mede
 in 't bertrecken/ wert den Gesant van eenigh groot Persoonagte (wel-
 ke eere bukten ons geen andere genieten) een geelen zijden bandt om den
 hals ghedaen/ die met de beyde epnden ober de bozst hanght/ tot een
 teecken dat daer mede hem/ van wien hy gesonden wert/ Koninghlijcke
 eere wert aengedaen; alsoo niemant van 't geheele rijk dan den Soufou-
 houan alleen geele mach dzagen/ noch oock eenige byleben ontfangen/
 die met geel bekleet zijn als alleen den Koningh, op pene van de doodt.

Den Ne-
 derlandt-
 schen Ge-
 sandt ter
 audientie
 komende
 wort bovē
 andere Kon-
 ninghlijcke
 eere aenge-
 daen.

De gzoote populeuse hooftplaets Mataram heeft 3. Wegen om upt de
 selve te bertrecken/ ende anders geen/ te weten: Den Eersten hier
 vooren beschreven als den gemeynsten gaet upt de Mataram Dooztwaert is
 na Samarangh: welken wegh als den gemakelijchsten ende hoortzen dooz
 de Doozt Tadie meest betwandelt ende ordinair bereypt wert. Den 2.
 wegh gaet na 't Westen ende komt upt ontrent Tegal, doch is seer inoep-
 lijck. De princypaelste Doozt is hier genaemt Tourajan. De 3. wegh
 gaet na 't Oosten ende komt upt ontrent Balambangan, ende met een Zyd-
 wegh na Grillick ende Jortan. Dese Doozt ofte uptgangh wert genaemt
 Bongor na de naem van de gzoofte Rivier van 't heele Landt die on-
 trent Grillick in Zee loopt.

Wegen om
 uyt de Ma-
 taram te
 reysen.

De princypale Rivieren van Java zijn aen de Dooztzijde van dit
 duchtbare Eplandt de Oostelijchste Bongor, Grillick, Damack, In-
 dermajouw, Crawangh, Baccally, Ontongjava; ende de Westelijch-
 ste Taccare: dese alle zijn wijt ende komen met haer oorspronck upt hooge
 geberghte ofte 't haer van 't landt; De mindere/ daer van eenige dese
 gzoote niet wijcken/ zijn hy na ontelbaer/ die tot sonderling getief van de
 Inwoonders der Steden ende blecken daer aen gebout gestadigh afloo-
 pen/ ende deselve continuuel met supber klaer ende gewenst water
 dienen.

Rivieren
 van Java.

Japare, leggende 7. mijlen beoosten Samarangh, heeft maer een ordinaer
 rivier/ maer niettemin dooz aen rebelijck diep/ daer in de gzoote rivie-
 ren overtreffende/ die dooz aen de mont alle een dzumpel hebben/ waer
 't afloopen naeuwelijck 2. boet zp. Dese rivier heeft sijn uptgangh on-
 der een hooghte aen de Oostzijde ontrent 100. boeten van 't water stepl
 op

Japare een
 Javaensche
 stadt.

opgaende/ makende een naturelijck berghtien/ streckende met een scherpe
 uptsteeckende hoeck tot in Zee ende bupten alle de fortificacien der Stad.
 Dese hooghte is maer 20. a 26. roeden bzeet / boven bequaem zijnde om
 een sterke plaets op te bouwen / ende met seer wepnigh volck te bewa-
 ren; oock commandeert dese hooghte ober de geheele Stadt ende de
 reede. De Jabanen booz d'onse in den oorlogh bzeefende hebben daer op
 een manier van een Fortjen gebout / om d'onse van daer te houden/
 't welck seer licht was af te loopen / ende by d'onse noch liechter te behou-
 den. De ribiere is in sijn streckinge van Japare binnen dit Fort ende 't upt-
 gesepde steenen hooft O. Z. O. en W. N. W. tusschen 't hooft en 't Fort.
 Ontrent t'festigh roeden bupten de ribier lept een kilt lancck 15. roeden
 ofte 180. voeten/ ende niet boven 30. voeten bzeet / seer bequaem om een
 water kasteel op te bouwen. Dese kilt strecht hem N. N. W. ende Z.
 Z. O. konnende niemant binnen noch bupten de ribier of te most tusschen
 dese kilt ende 't Fort op de hooghte binnen een musquet schoot passeran.
 Dit Fortjen ofte berghtien maecht met eenen de Zupdelijckste hoek van 't
 vaste landt. De reede van Japare wert beslooten met 3. Eplandekens
 hebbende redelijck goet versch water. Het Zupdelijckste van dese Eplandē
 lept Z. W. ten W. ontrent 1½. mijl buptē de ribier. 1½. mijl westen lept
 het 2. Epland W. N. W. ontrent 7. mijl bupten de wal. Het Oostelijckste
 Epland lept ontrent ½. mijl van 't W. stelijckste ende strecht sich pas 200.
 roeden met sijn Zupdelijckste Punt van de kilt ofte ½. mijl van de hoek
 van 't landt/ daer men upt het Fortjen ober heen schiet. Het Oostelijckste
 ende Westelijckste Epland schieten binnen de hoecken / met een dzooghte
 in 't midden/ bepde ober malkanderen. De Noozd-hoek van dit Ooste-
 lijckste Epland N. W. ten N. (na giffingh een mijle van de ribier) strecht
 sich W. ten N. de Noozd-hoek van 't vaste landt. De schepen zeplen
 tusschen de Noozd-hoek van 't vaste landt ende 't Westelijckste Epland op
 distantie van ½. mijl na de reede. De reede is tusschen dese Eplandē
 ende de kilt daer men dicht by op 5. badern soude konnen ankeren.
 De Sadt Japare leydt in een dal westen de ribier: ende dit Fortjen is
 met eenen steenen muer ende ses punten (alle met Canon belept) omban-
 gen. Hier woonen niet min dan 100000. hupsgesinnen/hun met allerley
 neringe behelpende. Hier is des Koninghs Rijs-treesooz/ ende moeten een
 yder aldaer ysefent hun gertef halen/sonder dat op eenige andere plaetsen
 op straffe van de doot/ Rijs mach verhocht werden: maer moeten hun
 boozraet alle na Japare voeren / 't welck van de booste menschen be-
 woont wert die / na 't getupgentisse der Javanen selfs / op 't gantsche
 landt te binden sijn.

Dit is alsoo kortelijck / raeckende de manieren en zeden der Javaenen, tot dienst en vermaeck van de curieuse liefhebbers t'samen gestelt dooz een Heer / die alles met gzoore nautokeurigheid heeft ondersocht. Wy versoeken dan den goetdwilligen leser dit in danch te willen opnemen: 't welck indsen wy bedinden alsoo te geschieden / sullen wy onsen arbejdt wel besteedt achten / en aengemoedighit worden / om by gelegenthejt meer diergelijcke dingen onder de Pers te brengen.

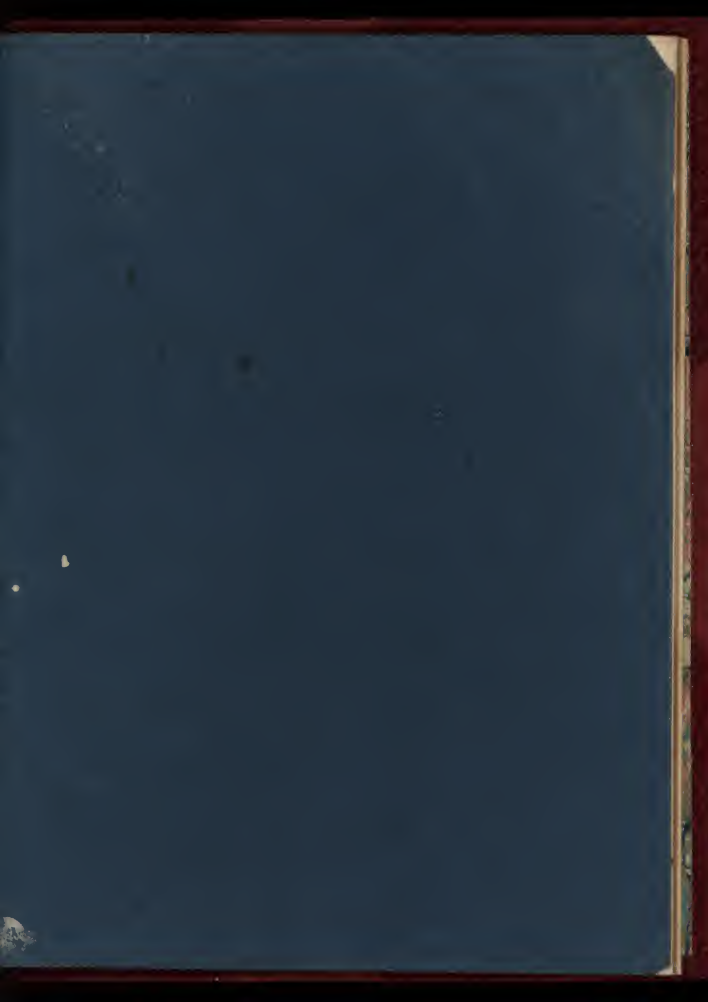
E Y N D E.

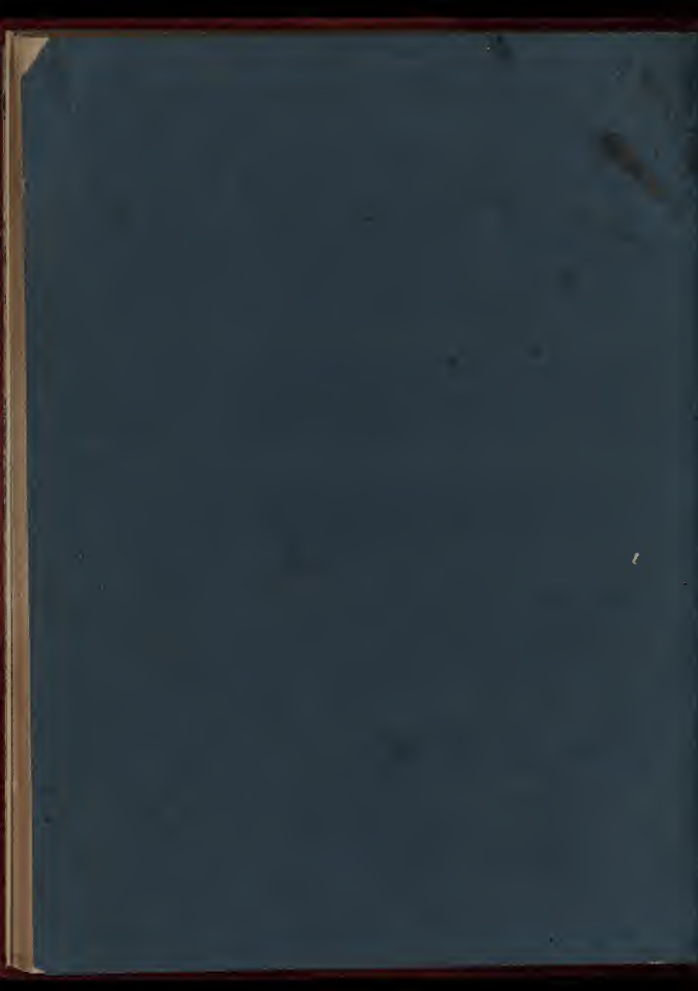

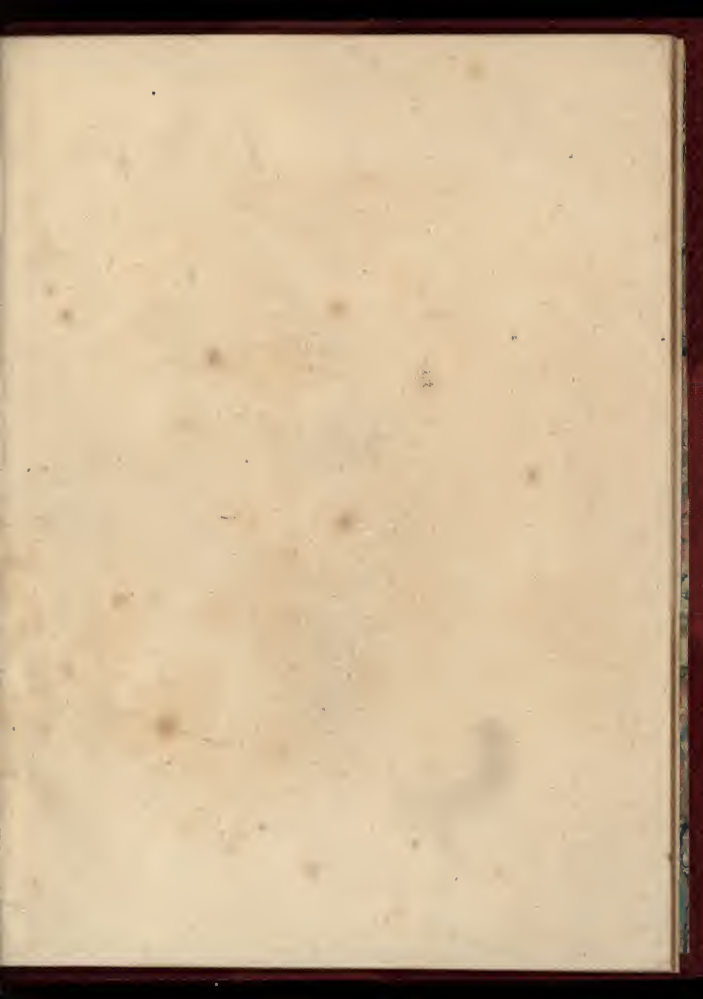
TOT DORDRECHT,

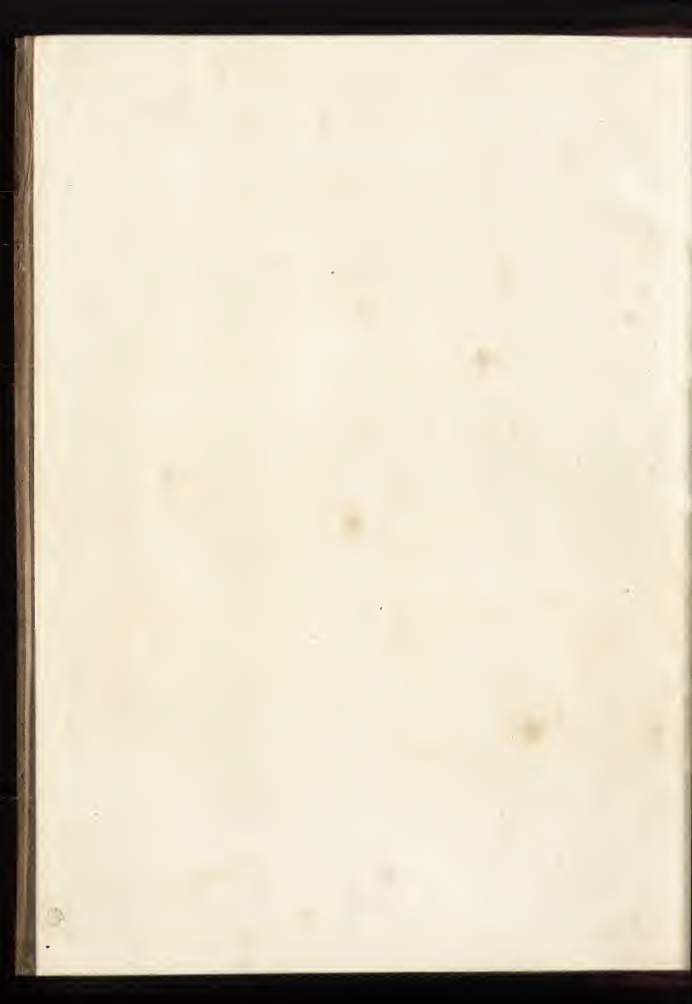
Gedruckt, by *Nicolaes de Vries*, wonende in de Nieuw-stract by 't Latijnsche School. Anno 1667.

378
—

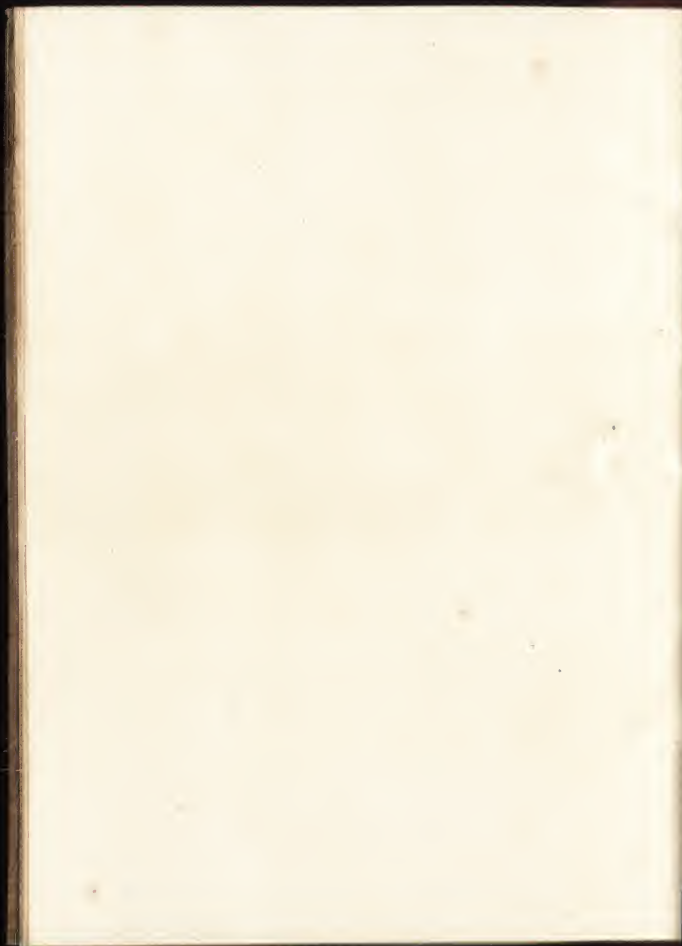

Schoone Rivieren en springende Wateren.

van schoone Rivieren ende springende wateren / dat de nature sckijnt een pzoestuck van vermaech gefozmeert te hebben / om haer selfs te verheugen / naeuwlijc een Doop zijnde ofte men kan hem gaen lbaden ende wassen in de ufrspringende aderen die de Javaenen op sommige plaetsen seer aerdigh met de Bergch-steenen geaccomodeert hebben / tusschen welcken 't water continueel wech-bloept naest de naeste Rivierkens.

Belirangh den Hoogsten Bergch des Landts woort wel 36. Mijlen in Zee gesien.

Het gebergchte Ongaran ende Marbabou omringht al het gebergchte gevolgelijck de Westzijde van de Mataram, streckende van Samarangh (daer 't selde 1². Mijl van de strand sijn aenbangh neemt) meest Z. ten W. na den meergenoemden Bergch Ongaran, van daer Z. Z. W. tot den Bergch Marbabou, van Marbabou meest recht Zupden tot den Belirangh ontrent 2. mijlen be-noozden Tadie. Dese Belirangh is oock hooger dan Marbabou ende wert gehouden dooz den alderhoogsten Bergch van 't Landt / die onse Schepen uyt Europa komende / ende 't Landt van Java in 't Ooste-zapoen aendoende wel kennen / deselve wel 36. mijlen van de Wal te sien zijnde. Dese Bergch dooz sijn groote hooghte eprdbicht allenghtkens op een distantie van 8. a 10. mijlen tot aen de Zuptzijde van 't Landt / dicht aen de Zee leggende / ontrent 6. mijlen van 's Konings-hof, ende 10. mijlen van de Zee in 't Zupden / soo dat den wegh van Samarangh tot in de Mataram gehouden wert / dooz Bossen en omwegen / op ontrent 30. mijlen ende tot aen de Zuptzijde 34. mijlen hoe wel in de rechte distantie niet meer dan 20. mijlen van de eene strand tot d'andere recht Z. en N. gereckent wert.

Aen de Doozt Tadie gemelt / lept mede een ordinaer krijghs-macht stercker als aen Silimby, ende is men aen dese Doozt seer naeuw stende wie datter passeert / soo wel in 't uytgaen als binnen reysen. Hier ober is een groot Heer tot Gouverneur gestelt / die van alles aen 's Koninghs Commissarisen redenen moet geben als den rechten ingangh tot den Mataram ende des Soufouhouans Hof zijnde.

Dese bepde Doozten Silimby ende Tadie leggen tusschen 't gebergchte op den pas ingedrongen. Aen bepde zijden is het Landt seer woest van wildernis ende met houte hepnngen beset. De Doozten sijn van hout die tusschen de Bergen als haer Muren ingetimmerd sijn / nietemin kan men genoegsaem ter zijden de Doozten / langhs de ongebaende wegen / ober 't gebergchte klimmen / betrapt zijnde / dat grootelijc sijn pziekel heeft / soude sulcks met sijn hals sonder genade moeten boeten / als een heatecken dat sy een misdader / dief / fugitijf / doodt-slager / &c. wesen moeste.

Noch 2. Poorten Oupack en Caliadier.

Van Tadie hoort reysende passeert men noch 2. Doozten een mijl Z. ende N. van malshanderen / genaemt Oupack, ende de naeste aen de stad Caliadier. Aen dese bepde Doozten woert soo heel naeuw niet gesien / nietemin dooz Oupack magh niemant onbekent passeren ende is mede niet krijghs-volck beset.

De Doozt van Caliadier kan niet gepassert werden ofte men gaet eerst

Javaense Reyse.

§

veest dooz een sterck afloopende Kribser / daer sich veel kleyne in vergaderen. Een kloech Man is hier onmachtigh tot de klinie in 't Water te staen / sonder wegh gespoelt te werden / doch is ordinair in 't Dzooge zapsoen niet boben een kinte diep. De hooge oebers nochtans getupgende dat hy in de Regen-zapsoenen wel 150. Doeten hoogh bloept.

Een sterck ofloopen- de Rivier.

Binnen Caliadier zijnde is men in de Mataram, die hier sijn populense aenbangh neemt / zijnde 't selve in de rechte wegh een bzeede straet loopende wat blammende gekromt: doch in sijn strecking meest recht Zupden ende Hoorden. Dese streck is niet min dan 2. mijlen langh corresponderende in 't Zupden recht op des Konings-hof, loopende dooz dese straet verschepe Kribseren / die men alle te paerde gemakelijck dooz rijt / ende upt deselbe verschepe straten aen weder zijden / doch pzin- tipael na 't Westen / alwaer de Stad met een seer ouder muer wel 2. mijlen langh van loutere gehoutwen-steen noch besloten is. Dese muer is alle van vierkante gzaeutwe steenen twee boeten langh / ende 10. dupmen in 't vierkant / dick op gestapelt / sonder kalck ofte eenigh metselfwerck / soo net in de winckel gearbejt zijnde datse recht op staet. De hooghte deser muer is niet min dan 18. a 20. boeten: de dichte onder een minste 12. ende boben 8. boeten; de bunte bande dicke met hante- lingen afgeschepden / maer dooz den grooten ouderdom / daer af de Javaenen geen tijdt weten / is dese muer op veel plaetsen met bzeffen / daer haer passagien leggen / ingestozt soo dat deselbe niet meer als een ruine ende geen af schuttingh van de Stad zy.

Mataram de Konink- lijcke Hoof- stad. Hethof des Konincks.

Eenen ouden swaeren muer van opgesta- pelde steen- nen son- der kalck of mer- selfwerck.

Belijck dese Stad tot aen 's Konings-hof Z. en D. wel twee mijlen langh is / soo is deselbe Oost ende West niet minder. Bewesten dese Hof-straet alleen / daer het gepeupel in sulcken ouderboedigen getal woont / dat sulcx sonder verwonderinge niet wel kan gesien werden.

Het vermaeckelijckste deser plaets is / dat men op 't gzoote pleyr staende booz 't Hof sich rondsom in een aengenaem ende seer playsant geberghte besloten vind / alle met bzuichten beplant tot boben op den upt-ersten top / zijnde 't geberghte (upt-genomen den Belirangh, die upt- munt) maer soo hoogh dat men de Boomen op den top bequaemelijck bekennen kan.

Dit Geberghte leydt in 't Oosten / maer een kanon-schoot van de Stad / ende noch dichter aen 's Konings-hof, doch in 't Westen niet min dan 3. 4. a 5. mijlen / in 't Noorden tot den ingangh van Tadic 4. mijlen / ende in 't Zupden loopt dese blackte tot aen de Zupder-straet ongebeer 2; a 3. mijlen achter des Konings-hof, makende achter des Konings-hof een heubelachtige blackte van 7. a 8. mijlen Oost ende West hzeet tot op de strand / met soo vermakelijcke Dozpen vertiert / als men met oogen aenschoutwen magh:

In dese Streck-lands achter 's Konings-hof heeft den Koninck ongelooffelijcke gzoote Diergaerden daer hy tot sijn vermaeck ende de jaght besloten hout ettelijcke Dertzen / Rhinocers / wilde Hoo-
Dec-

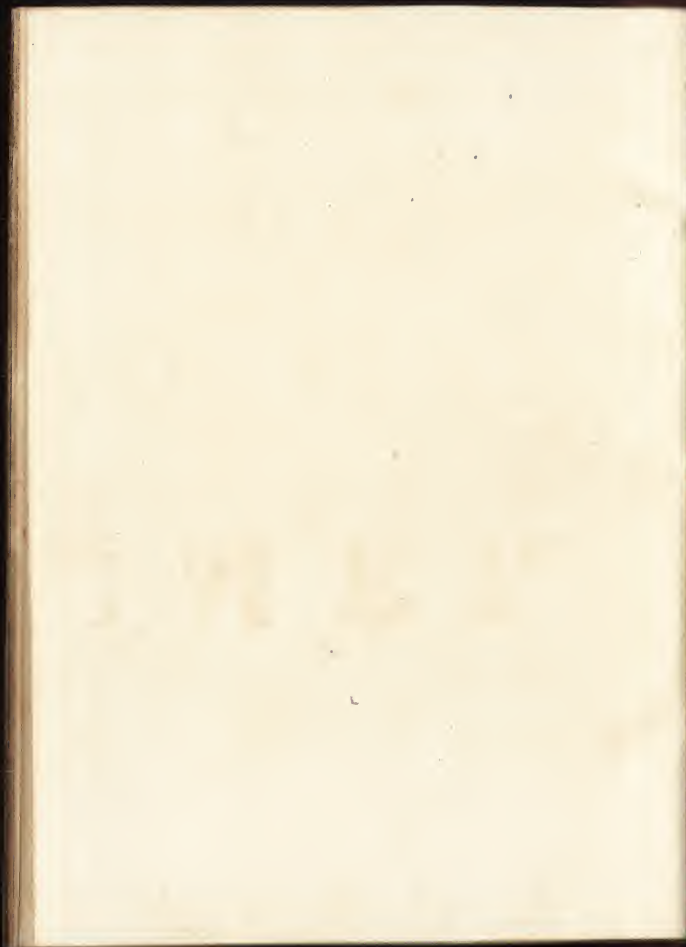
Diergaerde of waeranden des Konincks.

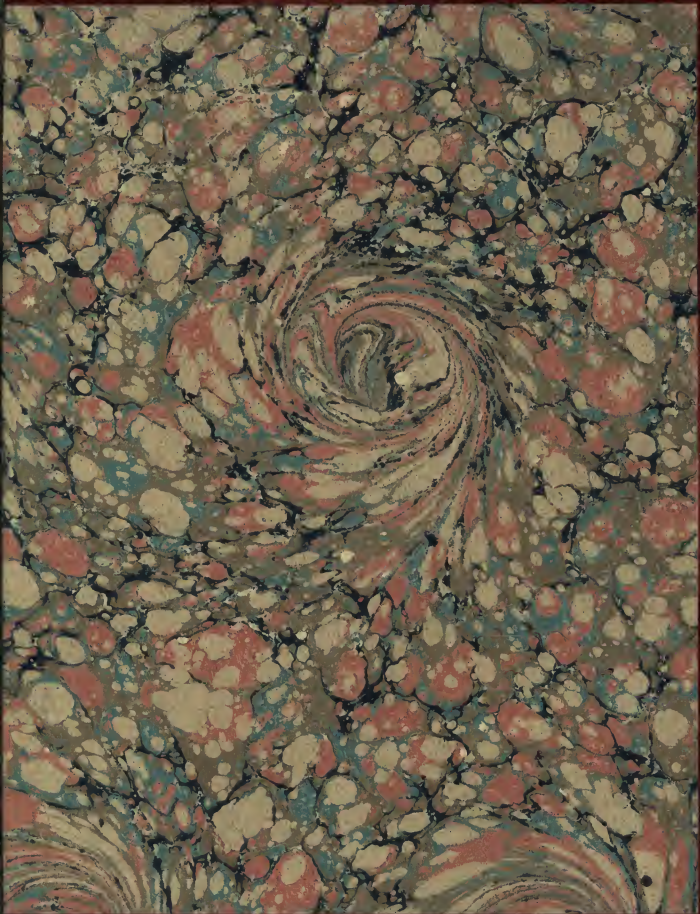

93-B10720

JAWAENSE

REYSE

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

— — — — —

DOOR-

DRUCKT

1666